

DET RÅDGIVENDE UDVALG
VEDRØRENDE FÆRØERNE

BERETNING

OM

DEN ØKONOMISKE UDVIKLING PÅ
FÆRØERNE I 1998/99

DECEMBER 1999

Indholdsfortegnelse

SAMMENFATNING OG ANBEFALINGER.....	3
<u>1. KONJUNKTURUDVIKLINGEN</u>	3
<u>2. DEN ØKONOMISKE POLITIK</u>	4
<u>3. KONKLUSION</u>	8
KONJUNKTURUDVIKLINGEN	11
<u>1.1. GENEREL ØKONOMISK UDVIKLING</u>	13
<u>1.2. UDENRIGSØKONOMI</u>	20
<u>1.3. UDLANDSGÆLDEN</u>	24
<u>1.4. FÆRØSK PRODUKTION OG INDKOMST</u>	25
OFFENTLIGE FINANSER	29
<u>2.1. LANDSSTYRETS ØKONOMI</u>	30
<u>2.2. KOMMUNERNES ØKONOMI</u>	36
<u>2.3. DEN OFFENTLIGE GÆLD</u>	40
<u>2.4. STATENS UDGIFTER PÅ FÆRØERNE</u>	41
ERHVERVSLIVET	43
<u>3.1. FISKERIET I FARVANDET OMKRING FÆRØERNE</u>	44
<u>3.2. FISKERIET I FARVANDENE UDENFOR FÆRØSK OMRÅDE</u>	54
<u>3.3. FISKEFORARBEJDNINGSINDUSTRIEN OG SALGSLEDDET</u>	55
<u>3.4. OPDRÆT</u>	57
<u>3.5. ØVRIGE IKKE-FINANSIELLE ERHVERV</u>	59
<u>3.6. DEN FINANSIELLE SEKTOR</u>	61
<u>3.7. OLIE</u>	63
ET FREMTIDIGT PENSIONSSYSTEM.....	67
<u>4.1. BEFOLKNINGSUDVIKLINGEN</u>	68
<u>4.2. SAMFUNDSØKONOMISKE KONSEKVENSER AF STIGENDE ÆLDREBYRDE</u> ..	70
<u>4.3. DET NUVÆRENDE PENSIONSSYSTEM</u>	72
<u>4.4. OPBYGNINGEN AF EN FUNDED PENSIONSORDNING</u>	75
<u>4.5. KONKLUSION</u>	80

Sammenfatning og anbefalinger

De seneste års høje økonomiske vækst på Færøerne er fortsat i 1998, med en vækst i det skønnede reale bruttonationalprodukt på ca. 7 pct. Væksten, der er baseret på gode fangster og høje afregningspriser i fiskeriet, samt afsmitningseffekter i den øvrige økonomi, ses bl.a. på de samlede offentlige finanser og på betalingsbalancen overfor udlandet. Uanset der kan spores visse tegn på en begyndende økonomisk afmatning i 1999, er stigningstakten i timelønninger og priser tiltagende. For at skabe grundlag for en fortsat stabil økonomisk fremgang på Færøerne anbefaler Det rådgivende Udvalg, at der gennemføres en stram finanspolitik i 2000 og de følgende år. Ligeledes bør der iværksættes en række struktur-reformer, der kan reducere presset på økonomien. Samtidig anbefales det, at Landsstyret i den nuværende situation er tilbageholdende med at iværksætte nye store investeringer, der bidrager til en øget økonomisk aktivitet på Færøerne.

1. Konjunkturudviklingen

Høj vækst i 1998

Færøsk økonomi har i 1998 fortsat udviklet sig meget gunstigt. Fangsterne i fiskeriet har i 1998 stort set fastholdt deres høje niveau fra året før, og afregningspriserne er yderligere forøget. For hele økonomien er de samlede lønudbetalinger steget med 10 pct.

... men muligvis omslag på vej

Data for de første ti måneder af 1999 peger på, at fiskeriet nu er for nedadgående. Det kan få betydning for den samlede færøske økonomi. Men det er endnu for tidligt at vurdere, om der i givet fald bliver tale om et egentligt tilbageslag, eller blot om en stabilisering af økonomien på det nuværende høje niveau. Således er de samlede udbetalte lønninger forøget med 7 pct. i perioden fra januar-oktober 1998 til samme periode i år, og ledigheden var i oktober nede på 5-6 pct. Bilimporten lå i perioden januar-juli 1999 37 pct. over niveauet i samme periode sidste år. Importen af investerings-

goder (maskiner og udstyr mv.) vokser tilsvarende kraftigt. Og byggeriet viser betydelig vækst samtidig med, at boligpriserne stiger hurtigt.

Bedre offentlige finanser

Den økonomiske fremgang ses også på de offentlige finanser. Landskassens overskud nåede i 1998 op på 471 mio. kr., ligesom kommunerne kan præstere øgede overskud. Alt i alt vurderes der i 1998 at have været et overskud på de offentlige finanser på ca. 700 mio. kr. For 1999 ventes et overskud i samme størrelsesorden. Overskuddenes størrelse skal imidlertid ses i lyset af, at den offentlige bruttogæld ultimo 1998 var på 8 mia. kr., svarende til godt 100 pct. af Færøernes anslåede disponible BNI. Omend Landskassen råder over likvider i størrelsesordenen 20 pct. af BNI, er det en stor gæld i betragtning af de betydelige udsving, der historisk har kendetegnet færøsk økonomi.

... og betydeligt overskud på betalingsbalancen

Endelig er der fortsat et betydeligt overskud overfor udlandet. Overskuddet på handelsbalancen nåede i 1998 op på godt 300 mio. kr. Ser man på betalingsbalancen, der også omfatter overførslerne fra den danske stat m.v. på knap 1,2 mia. kr., rentebetalinger mv., fremkommer et overskud på over 1 mia. kr. Når dertil lægges udbetalingen til Færøerne som følge af banksagen, peger tallene på, at den samlede færøske netto-udlandsgæld stort set var afviklet ved udgangen af 1998, og ved udgangen af 1999 forventes et netto-tilgodehavende overfor udlandet på ca. 800-1.000 mio. kr. Den betydelige offentlige netto-udlandsgæld opvejes således fuldt ud af den private sektors tilgodehavender i udlandet.

2. Den økonomiske politik

Højt fangsttryk og høje løn- og prisstigninger viser, at presset på økonomien er for højt

Den høje økonomiske aktivitet er gunstig for de færøske forbrugsmuligheder og mere generelt for den færøske levestandard. Imidlertid giver den meget høje økonomiske vækst – af Landsbanken skønnet til ca. 7 pct. i 1998 – anledning til bekymring på mindst to punkter:

- For det første peger de fiskeribiologiske vurderinger fortsat på, at det nuværende fangsttryk næppe er foreneligt med en bæredygtig fiskebestand i farvandet omkring Færøerne på længere sigt.
- For det andet er der tegn på flaskehalse og tiltagende pres på lønniveauet i flere sektorer i økonomien, jf. forårets strejker og de store aftalte lønstigninger på 4-5 pct. pr. år på det private arbejdsmarked, og 3-4 pct. pr. år i den offentlige sektor. Væksten i forbrugerpriserne er samtidig tiltagende.

Behov for stram finanslov for 2000

Det høje pres på færøsk økonomi understreger behovet for, at der gennemføres en stram økonomisk politik, herunder en stram finanslov for 2000. Desuden er der behov for at overveje tilrettelæggelsen af den økonomiske politik i et længere tidsperspektiv. En analyse fra Færøernes Landsbank fra sommeren 1999 konkluderer, at konjunkturudsvingene på Færøerne traditionelt har været meget betydelige og større end nødvendigt. Det skyldes ikke blot afhængigheden af et delvist uforudsigeligt fiskeri og verdensmarked for fiskeprodukter, men også manglende tradition for at gennemføre en økonomisk politik, der dæmper udsvingene.

Store konjunkturudsving kan reduceres med en stabilitetsorienteret økonomisk politik

Med en bedre konsolidering af de offentlige finanser på Færøerne kan de automatiske stabilisatorer, der ligger i den offentlige sektor, slå klarere igennem. Den offentlige aktivitet kan således fastholdes i situationer med fald i indtjeningen fra f.eks. fiskeriet og dermed skatteindtægterne, mod at landsstyret til gengæld udviser stor tilbageholdenhed, når væksten, som nu, er høj.

Mere jævn økonomisk udvikling kunne samtidig øge velstanden

Med en mere jævn økonomisk udvikling er der grund til at forvente, at Færøerne kunne opnå en bedre ressourceudnyttelse, et større gennemsnitligt forbrug og en større gennemsnitlig velstand over konjunkturerne. Det skyldes dels de fordele, der ligger i at få reduceret den økonomiske usikkerhed om fremtiden, dels reducere tilpasningsomkostninger i form af migration, flådetilpasning mv. Endelig ville en konjunkturudjævnende økonomisk politik gøre det muligt at gennemføre større offentlige investeringer på

tidspunkter, hvor der er ledig kapacitet i økonomien. Det må også forventes at kunne reducere de offentlige anlægsomkostninger.

Recession kan føre til underskud på de offentlige finanser

På trods af de aktuelle ret store overskud på såvel de offentlige budgetter som betalingsbalancen overfor udlandet kan det ikke udelukkes, at et evt. fremtidigt økonomisk tilbageslag vil føre til, at de offentlige budgetter igen går i minus. Det skyldes ikke mindst, at det offentlige forbrug er vokset i de seneste år samtidig med, at skatterne er sat ned. Det er uheldigt, bl.a. fordi den offentlige bruttogæld, som nævnt, fortsat er betydelig.

Kommende udfordringer fra stigende ældrebyrde og tankerne om øget selvstændighed

Dertil kommer, at landsstyret i den løbende tilrettelæggelse af den økonomiske politik allerede nu bør tage hensyn til fremtidige udfordringer i form af bl.a. en stigende ældrebyrde og tankerne om øget selvstændighed. Ingen af de nævnte problemstillinger er udtømmende belyst på nuværende tidspunkt, men udfordringernes potentielt meget betydelige omfang bidrager til at understrege, at de aktuelle overskud ikke nødvendigvis er tilstrækkelige i den nuværende situation med kraftig højkonjunktur.

Forsigtig offentlig investeringspolitik

Bl.a. af de ovenfor anførte grunde er der behov for forsigtighed med at iværksætte større offentlige investeringsprojekter for nuværende. Disse bør så vidt muligt udskydes til et senere tidspunkt, hvor presset på bygge- og anlægsaktiviteten mv. i den private sektor er mindre. Det taler for en meget håndfast prioritering af den offentlige anlægs- og investeringsaktivitet, hvor kun de mest påtrængende investeringer gennemføres nu.

Høj indtjening i fiskeriet i 1998-99

Hvad angår erhvervspolitikken er det igen især fiskeriet, der påkalder sig interesse. Det er fortsat Det rådgivende Udvalgs vurdering, at indtjeningen i fiskeflåden er acceptabel for langt de fleste fartøjskategorier i den nuværende situation med rekordfiskeri og høje priser. Indtjeningsbidragene ligger i 1998 og første halvdel af 1999 højt, og der gennemføres ikke ubetydelige forbedringer og reparationsarbejder på den eksisterende flåde.

Forventninger om ny investeringsstøtte, en for stor flåde og aftaler om hyreprocenter hæmmer nyinvesteringer m.v.

Det har fra fiskerikredse på Færøerne givet anledning til bekymring, at der trods det gode fiskeri og den høje indtjening kun ses meget få egentlige nyinvesteringer i fiskeflåden. Det rådgivende Udvalg mener, at det især må tilskrives tre forhold:

- De gældende overenskomster om hyreprocenter mv. bidrager til at reducere interessen for nyinvesteringer. Som systemet fungerer i dag er der ingen eller kun små besparelser på mandskabs- og hyreside forbundet med at installere arbejdskraftbesparende ny teknologi i fiskeflåden. Dermed blokerer de nævnte aftaler for opnåelse af produktivitetsfremskridt i fiskeflåden, ligesom der fastholdes mere mandskab end nødvendigt på havet. Det er uheldigt i en situation med mangel på arbejdskraft på land.
- Kapitalapparatet i flåden er formentlig fortsat for stort i forhold til de tilgængelige fiskeressourcer i farvandet omkring Færøerne. For øjeblikket tjener næsten alle skibe penge, men i en situation hvor fangsterne falder tilbage på et langsigtet gennemsnitsniveau, vil det næppe være rentabelt at fiske med så stor kapacitet, som det sker på nuværende tidspunkt. Fiskedagesystemet bidrager med det nuværende rigelige antal fiskedage og den begrænsede omsættelighed ikke til den nødvendige flådetilpasning.
- Landsstyret har i flere år afsat penge på finansloven til investeringsstøtte til fiskeflåden. Midlerne er ikke kommet til udbetaling, men en forventning om, at der i fremtiden vil kunne ydes investeringsstøtte, virker efter alt at dømme i sig selv hæmmende på lysten til at investere uden støtte. Dermed udskydes evt. investeringsplaner, der allerede måtte være rentable på markedsvilkår. Landsstyrets beslutning om at droppe ny investeringsstøtte er således positiv.

Behov for mere fleksible aftaler om hyre

Det rådgivende Udvalg anbefaler, at der fremover kun gennemføres nyinvesteringer i fiskeriet på Færøerne på markedsmæssige betingelser. Det kan betyde, at der bliver behov for på forhånd at forhandle en ændring af fartøjets hyreprocent, der gør nyinveste-

ringen rentabel. Sådanne aftaler er der allerede set enkelte eksempler på.

... samt en tilpasning af fiskedagesystemet

Af hensyn til fiskeriets langsigtede biologiske og økonomiske bæredygtighed er det samtidig afgørende, at introduktion af nye skibe, nye redskaber og nye teknikker ikke effektivt øger fangstkapaciteten i den samlede flåde. Det betyder, at der skal ske udfasning af eksisterende kapacitet ved introduktionen af ny. En tilpasning af fiskedageordningen i retning af færre fiskedage og øget omsættelighed kan bidrage til en mere løbende tilpasning og fornyelse af flåden.

3. Konklusion

Økonomien skal dæmpes

Efter en samlet gennemgang af den aktuelle tilstand for færøsk økonomi er det generelle indtryk, at der af en række årsager er brug for at dæmpe den økonomiske aktivitet på Færøerne. Det gælder især hensynet til at sikre en lønstigningstakt, der er forenelig med en acceptabel færøsk konkurrenceevne på lidt længere sigt.

... af hensyn til konkurrenceevnen

Meget peger på, at fiskeforarbejdningsvirksomhederne i 1998 netop opnåede at blive konkurrencedygtige i forhold til konkurrenter i England, Norge og Island. Skal dette fastholdes, kan de færøske lønstigninger – korrigeret for evt. forskelle i produktivitetsudvikling – ikke varigt overstige udlandets.

... og for at reducere gælden

Samtidig er det af hensyn til den langsigtede balance i økonomien nødvendigt, at den fortsat høje offentlige bruttogæld søges nedbragt så meget som muligt nu, hvor økonomien er på eller nær sit højeste.

Konsolidering

Den krævede konsolidering og vækstdæmpning kan ske på flere måder:

- Offentlige besparelser
- Forhøjelse af skatter og afgifter
- Initiativer, der øger den private opsparing.

... sker bedst ved stramninger, der samtidig forbedrer økonomiens funktionsmåde

Det mest perspektivrige vil være at gennemføre den nødvendige stramning på en måde, så de økonomiske strukturer på Færøerne samtidig forbedres. Det indebærer nemlig, at strammingsbehovet alt andet lige bliver reduceret, og at den bæredygtige vækstrate hæves i en periode.

... herunder bl.a. bredere momsgrundlag, fradragssanering og afskaffelse af selektive erhvervstilskud

Det rådgivende udvalg anbefaler derfor, at der i forlængelse af de seneste års initiativer gennemføres en:

- Stram finanslov for 2000, og i de kommende år
- Revision af momsloven, der som udgangspunkt gør al omsætning på Færøerne momspligtig
- Udfasning af (det forhøjede) tilskud til renteudgifter på boliglån
- Eliminering af den nuværende skattemæssige forskelsbehandling af indskud mv. i færøske og andre pengeinstitutter
- Udfasning af den tilbageværende støtte til fiskeriet, herunder indtægtsstøtten og skattefrihed.

Visse forslag kan gennemføres her og nu, andre må indføres gradvist

Det skal understreges, at visse af de skitserede ændringer kan gennemføres hurtigt, mens andre ændringer må introduceres gradvist af hensyn til at sikre den økonomiske stabilitet og af hensyn til de fordelingsmæssige konsekvenser.

Obligatorisk pensionsopsparing kunne tjene dobbelt formål

Landsstyrets planer om at indføre en form for obligatorisk pensionsopsparing fra 1. januar 2000 kan ligeledes være hensigtsmæssig i den nuværende økonomiske situation. Dels af hensyn til at sikre en afdæmpning af økonomien her og nu, dels for at fremme udviklingen i retning af øget opsparing til pensionistårene. Derved kan det færøske samfund gradvist blive bedre rustet til at imødegå en øget ældreandel i befolkningen ind i det næste århundrede. Spørgsmålet om pensionsopsparing på Færøerne behandles nærmere i kapitel 4.

***Behov for løbende
overvågning***

Såfremt den antydede afdæmpning i fiskeriets indtægter i 1999 viser sig at være midlertidig, kan en yderligere hurtig finanspolitisk stramning blive nødvendig. Derfor opfordrer Det rådgivende Udvalg til, at der gennemføres en løbende, tæt overvågning af den økonomiske udvikling.

Konjunkturudviklingen

Høj økonomisk vækst siden 1995

Den færøske økonomi har siden 1995 været kendetegnet ved en høj vækst. Lønudbetalingerne, der er en indikator for produktionen, har udvist årlige stigninger på ca. 10 pct. frem til 1998. Da de årlige lønstigninger i samme periode har været beskedne, har den reale vækst i produktionen ligget på et højt niveau.

... skyldes gode år for fiskeriet, navnlig i 1998

Fiskeriet er den drivende kraft i den færøske økonomi, og det har siden 1995 været begunstiget af gode fangster og af en positiv udvikling i fiskepriserne. Navnlig 1998 var et særdeles godt år for fiskeriet med meget høje fiskepriser, og lønudbetalingerne i fiskeriet steg med 18 pct. i forhold til 1997.

Også god vækst i andre erhverv i 1998

I bygge- og anlægsvirksomhed var væksten høj i 1998, idet lønudbetalingerne steg med over 20 pct. De fleste øvrige erhverv havde en vækst i lønudbetalingerne i 1998 på over 6 pct.

Væksten flader ud i 1999

Udviklingen i lønudbetalingerne for de første ti måneder af 1999 indikerer, at væksten flader ud især på baggrund af en tilbagegang i fiskeriet, hvor lønudbetalingerne er faldet med 8 pct. sammenlignet med samme periode i 1998.

Flere ansættelsesforhold og lav ledighed

Antallet af ansættelsesforhold er i løbet af 1999 kommet op på over 27.000, hvilket er en stigning i forhold til 1995 på 6.000. Sammenholdt med en årlig nettotilflytning til Færøerne på 200-300 personer og en ledighedsprocent på 5-6 pct., understreger det en klart stigende beskæftigelse.

... giver flaskehalsproblemer

Den høje beskæftigelse har de seneste år givet flaskehalsproblemer i efterspørgslen efter uddannet arbejdskraft. Navnlig håndværkere, mekanikere, edb-folk og akademikere er efterspurgt. Men der er også mangel på ufaglært arbejdskraft visse steder i fiskeindustrien.

***Stigende privatforbrug
og stor import af biler***

Omsætningen indenfor detailhandel og importen af forbrugsvarer indikerer, at det private forbrug steg med omkring 10 pct. i 1998. Der var især en stor import af biler, idet der i 1998 blev registreret 35 pct. flere køretøjer. Væksten i import af biler ser ud til at fortsætte i 1999, hvorimod importen af øvrige forbrugsvarer kun er vokset med 4 pct.

***Stort overskud på
handels- og betalings-
balancen i 1998/99***

Handelsbalancen viste i 1998 et overskud på 342 mio. kr. mod et overskud i 1997 på 265 mio. kr. Det forventes, at overskuddet bliver betragteligt også i 1999. Overskuddet på handelsbalancen og overførsler fra den danske stat m.v. gav et overskud på betalingsbalancen i 1998 på over 1 mia. kr. For 1999 forventes et betalingsbalanceoverskud i samme størrelsesorden.

***... betyder, at
nettoudlandsgælden er
afviklet helt i 1999***

Sammen med aftalen af 10. juni 1998 med den danske regering om en nedskrivning af den færøske gæld betyder det, at den færøske nettogæld til udlandet var afviklet fuldt ud i begyndelsen af 1999.

Boks 1.1. Statistikgrundlag

Der findes ikke en officiel opgørelse af bruttonationalproduktet, BNP, for Færøerne. Hagstovan, det færøske statistikkontor, og Landsbanken udarbejder alene skønsmæssige nationalregnskabsopgørelser for den færøske økonomi.

Belysning af udviklingen i økonomien må derfor ske med udgangspunkt i en række partielle indikatorer. Den vigtigste er løn-udbetalingsstatistikken, som med sine oplysninger om den meget væsentlige del af produktionen, der modsvares af løn, giver et godt indtryk af såvel aktiviteten i de enkelte erhverv som den generelle produktionsudvikling.

Lønudbetalingsstatistikken har imidlertid også sine begrænsninger. Den er først og fremmest en indikator for produktionen, opgjort i årets priser. Det er vanskeligere at udlede noget om den reale produktion. Det forudsætter oplysninger om udviklingen i arbejdskraftomkostningerne i de enkelte sektorer i økonomien, som kun delvist er tilgængelige.

Der kan skønnes over beskæftigelsesudviklingen på basis af en statistik over ansættelsesforhold. I denne statistik indgår en person dog flere gange, hvis vedkommende har flere job, og der skelnes ikke mellem heltids- og deltidsjob. En ændring i antallet af ansættelsesforhold vil således ikke altid afspejle en øget beskæftigelse, men kan skyldes ændringer i hyppigheden i at have bijob og i arbejdsomfang. For at opgøre den samlede beskæftigelse mangler endvidere oplysninger om antallet af selvstændigt erhvervsdrivende.

Andre statistikker såsom arbejdsløshed, detailomsætning, til- og fraflytninger, im- og eksport bidrager til at give et samlet billede af økonomien.

1.1. Generel økonomisk udvikling

Lønudbetalingerne

**1998:
Lønudbetalingerne
steg kraftigere end i de
foregående år**

I 1998 steg lønudbetalingerne med 10 pct., se tabel 1.1, hvilket er lidt mere end i de foregående år. Kun en lille del af stigningen kan tilskrives den overenskomstmæssige lønregulering, som var på 1 pct. pr. 1. maj 1998 indenfor det private og 1,4 pct. i løbet af 1998 indenfor det offentlige område. I visse af de brancher, hvor der er stor efterspørgsel efter arbejdskraft, f.eks. indenfor bygge- og an-

lægsvirksomhed, er der dog herudover sandsynligvis tale om en vis lønglidning.

Tabel 1.1. Lønudbetalinger fordelt på hovederhverv, 1996-oktober 1999

	1996	1997	1998	jan.-	jan.-	Ændring	
				okt.	okt.	97/98	98/99
	--- mio. kr. ---					pct.	
Fiskerierhverv	931	1.001	1.163	943	935	16	-1
Fiskeri	607	686	809	657	604	18	-8
Fiskeindustri	255	240	272	222	246	13	11
Fiskeopdræt	69	75	82	64	85	9	33
Øvrige private erhverv	1.367	1.504	1.642	1.335	1.502	9	13
Værfter, værksteder og anden industri	188	196	212	171	186	8	9
Bygge- og anlægsvirksomhed	112	151	185	149	170	23	14
Handel og hoteldrift	365	394	426	346	386	8	12
Søtransport	136	134	144	119	136	7	14
El-, post- og televirksomhed	142	148	157	129	135	6	5
Finansiell virksomhed	189	203	207	169	183	2	8
Andre private tjenesteerhverv m.v.	235	278	311	252	306	12	21
Private erhverv i alt	2.298	2.505	2.805	2.278	2.437	12	7
Offentlige tjenester^{a)}	1.193	1.261	1.333	1.100	1.173	6	7
Alle erhverv	3.491	3.766	4.138	3.378	3.610	10	7

a) Strejkerne i forbindelse med overenskomstforhandlingerne i foråret 1999 har i et vist omfang påvirket lønudbetalingerne for de offentligt ansatte funktionærer

Kilde: Hagstova Føroya

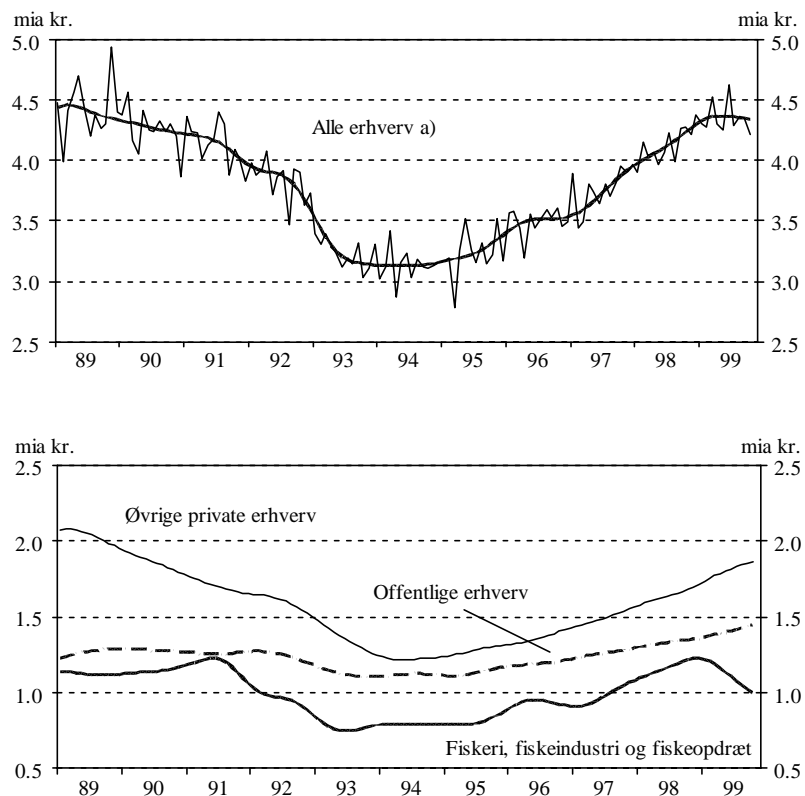
... især på basis af øget aktivitet i fiskerierhverv og i byggesektoren

Alle fiskerierhverv havde fremgang i lønudbetalingerne i 1998. I fiskeriet var fremgangen på 18 pct. Fremgangen i fiskeindustrien var på 13 pct., og for fiskeopdræt på 9 pct. Indenfor bygge- og anlægsvirksomhed var der i 1998 tale om en markant stigning på 23 pct. Den private sektor noterede således under ét en fremgang i lønudbetalingerne i 1998 på 12 pct. Da den aftalte lønregulering i 1998 var på ca. 1 pct., har der været en kraftig real vækst i den private sektor i 1998.

Væksten flader ud i 1999

Lønudbetalingerne i de første ti måneder af 1999 er 7 pct. højere end i samme periode året før. Hovedparten af væksten ligger imidlertid i 1998, mens der i 1999 er tale om en udfladning, se figur 1.1.

Figur 1.1. Lønudbetalinger, sæsonkorrigeret 1989-99

Anm: Trends beregnet ud fra månedsdata og opregnet til årsniveau

^{a)} Tynd streg angiver sæsonkorrigerede månedsdata opregnet til årsniveau

Kilde: Hagstova Føroya

... p.g.a. faldende lønudbetalinger i fiskeriet

Lønudbetalingerne indenfor fiskeriet er faldet med 8 pct., når perioden januar-oktober 1999 sammenlignes med den tilsvarende periode i 1998. Tilbagegangen indenfor fiskeriet har dog tilsyneladende endnu ikke haft nogen væsentlig afsmittende virkning på aktiviteten i fiskeindustrien, da lønningerne her er vokset med 11 pct. i de første ti måneder af 1999 i forhold til samme periode i 1998.

... og tiltagende lønstigninger

Ses den private sektor under ét, er lønudbetalingerne steget med 7 pct. fra januar-oktober 1998 til den tilsvarende periode i 1999. Med til vurderingen af væksten i lønudbetalingerne hører, at de overenskomstsmæssige lønstigninger er accelererende. Pr. 1. maj

1998 steg lønnen med 1 pct. og pr. 1. maj 1999 med yderligere 3-4 pct.

Realvæksten i den offentlige sektor i 1995-1998

I den offentlige sektor har der været en konstant stigning i lønudbetalingerne på 6 pct. p.a. i perioden 1995-1998, hvoraf kun en mindre del kan tilskrives lønstigninger, se boks 1.2.

... aftager i 1999

Lønudbetalingerne var i de første ti måneder af 1999 7 pct. højere end i den tilsvarende periode i 1998. En betydelig del af stigningen skyldes de overenskomstmæssige lønstigninger der var på 2,25 pct. pr. 1. januar 1999 og yderligere på 2-6 pct. pr. 1. marts 1999. Den sidstnævnte stigning afhænger af, hvilket fagforbund der er tale om.

Boks 1.2. Overenskomsterne, 1997-2001

I foråret 1997 og i foråret 1999 blev der indgået overenskomster på såvel det offentlige som det private arbejdsmarked.

Det offentlige arbejdsmarked

Ifølge overenskomsten i 1997 skulle lønnen stige tre gange: 0,75 pct. pr. 1. januar 1998, 1,25 pct. pr. 1. juli 1998 og 2,25 pct. pr. 1. januar 1999. Overenskomsterne fra 1999 giver en samlet forhøjelse over 2 år på 6-6,5 pct. I nogle af fagforbundene går en del af stigningen til afskaffelse af to karensdage og til aftaler om indbetaling til pensionsordninger. For de offentlige funktionærer udløses en ren lønstigning på 6 pct. pr. 1. marts 1999 og 0,5 pct. pr. 1. marts 2000. For de øvrige offentligt ansatte er stigningen typisk på 2-3 pct. pr. 1. marts 1999, mens resten af stigningen udløses de kommende år.

Det private arbejdsmarked

Overenskomsterne for arbejdere og håndværkere regulerer eller er retningsgivende for lønudviklingen i fiskeindustrien og en stor del af de private ikke-fiskebaserede erhverv. Ifølge overenskomstaftalen for 1997 skulle lønningerne stige med tre gange 1 pct. hhv. pr. 1. maj 1997, 1. maj 1998 og 1. maj 1999. Lønstigningen i 1998 udbetales direkte, mens de resterende lønstigninger indbetales til pensionsfonde. I overenskomsten for 1999 er der aftalt en lønstigning på 9,25 pct. over to år. De rene lønstigninger er på 3-4 pct. pr. 1. maj 1999 og på 3-4 pct. pr. 1. maj 2000. Finansforbundet har aftalt en noget lavere stigningstakt – her er aftalt en lønstigning på 6 pct. over to år, hvoraf 1,5 pct. indbetales til pensionsordning.

Kapacitetsgrænsen ved at være nået

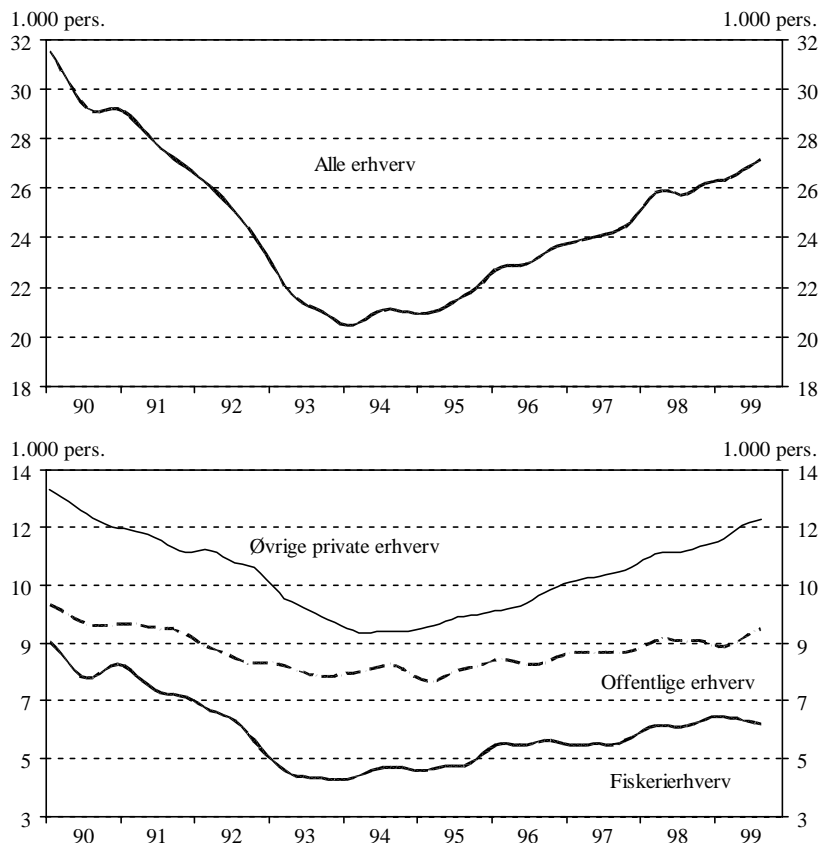
Den lidt svagere vækst i de samlede udbetalinger betyder sammen med de højere aftalte lønstigninger og evt. lønglidning herudover, at aktivitetsvæksten nu er for aftagende. Det antyder, at kapacitetsgrænsen i færøsk økonomi nu er nået eller tæt på at være nået.

Antal ansættelsesforhold retningsgivende for beskæftigelsesudviklingen

Ansættelsesforhold

Som det fremgår af figur 1.2, har antallet af ansættelsesforhold været stigende siden 1995, og udviklingen genfindes i alle hovederhverv. Statistikken over antallet af ansættelsesforhold vurderes at være retningsgivende for beskæftigelsesudviklingen, se dog boks 1.1.

Figur 1.2. Ansættelsesforhold, sæsonkorrigeret, 1990-99

Anm.: Trends beregnet ud fra månedsdata
Kilde: Hagstova Føroya og egne beregninger

6 pct. flere ansættelsesforhold i 1998

Antallet af ansættelser i 1998 var gennemsnitligt på 25.800 mod 24.350 i 1997, svarende til en stigning på 6 pct. Navnlig indenfor fiskeriet og bygge- og anlæg, var der store stigninger (12-14 pct.).

*... og stigningen
fortsætter i 1999*

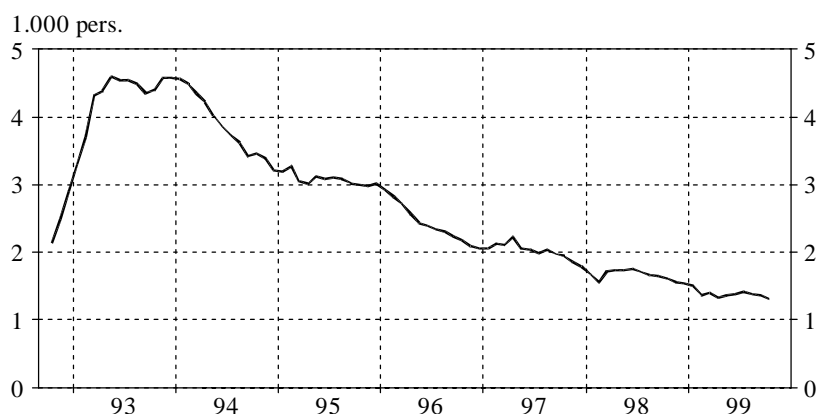
*Ledigheden på lavt
niveau i 1998, og
den falder
yderligere i 1999*

Det gennemsnitlige antal ansættelsesforhold var i de første otte måneder af 1999 på 26.649; en stigning på 5 pct. i forhold til de samme måneder i 1998. I fiskeriet falder antallet af ansættelsesforhold ind i 1999.

Arbejdsløsheden

Den sæsonkorrigerede ledighed lå i begyndelsen af 1998 på 1.600 til 1.700 personer. Fra midten af 1998 og til oktober 1999 faldt den sæsonkorrigerede ledighed til ca. 1.300, hvilket er det laveste, siden arbejdsløshedsforskringen startede i 1992, se figur 1.3.

Figur 1.3. Registreret arbejdsløshed, sæsonkorrigeret, 1993-99

Kilde: Hagstova Føroya og egne beregninger

*Overefterspørgsel efter
især uddannet
arbejdskraft*

Der findes ikke statistik for, i hvilket omfang den lave ledighed har skabt flaskehalsproblemer, eller givet anledning til lønglidning. Men meget tyder på, at der er flaskehalsproblemer indenfor flere erhverv. Der peges navnlig på overefterspørgsel efter håndværkere, mekanikere, akademikere, edb-folk samt skibsførere og maskinmestre. Også fiskeindustrien har i det forløbne år set eksempler på vanskeligheder med at skaffe ufaglært arbejdskraft.

Detailomsætningen og forbrugerpriserne

Detailomsætningen er en god indikator for det private forbrug, da detailomsætningen dækker hele det private forbrug bortset fra boligudgift, køb af biler og køb af tjenester.

*Detailomsætning
indikator for
privatforbruget*

Tabel 1.2. Detailomsætning fordelt på branchegrupper, 1995-1998

	1995	1996	1997	1998	95/96	96/97	97/98
	--- mio. kr. ---				vækst i pct.		
Detailhandel med fødevarer m.v.	563	572	626	662	2	9	6
Apoteker, parfumerier og materialister	92	99	106	110	8	7	4
Detailhandel med beklædning og fodtøj	86	91	97	104	6	7	7
Detailhandel med boligudstyr, husholdningsapp. m.v.	141	163	193	211	16	18	9
Øvrig detailhandel og reparation ^{a)}	152	185	221	261	22	19	18
Detailhandel i alt	1.034	1.110	1.243	1.348	7	12	8

^{a)} f.eks. detailhandel med PC'ere, bøger, sportsartikler, foto og legetøj

Kilde: Hagstova Føroya

Detailomsætningen steg i 1998 med 8 pct.

I 1998 var den samlede detailomsætning på 1.348 mio. kr. Det var en stigning i forhold til 1997 på 8 pct., se tabel 1.2. Detailhandel med fødevarer m.v. (dvs. omsætning i supermarkeder, kolonialhandler og specialforretninger med fødevarer) udgør halvdelen af den færøske detailomsætning. Denne del af detailomsætningen steg med 6 pct. fra 1997 til 1998. En særlig kraftig vækst ses indenfor "øvrig detailhandel" (radio/tv, PC'ere, bøger, sportsartikler o.lign.) der de seneste tre år har haft en årlig vækst omkring 20 pct.

... hvilket svarer til en real stigning i forbruget på mindst 5 pct.

Stigningen i forbrugerpriserne i 1998 var ifølge det officielle forbrugerpristal på 4,7 pct. I forbindelse med overenskomstforhandlingerne i foråret 1999 blev der sat spørgsmålstejn ved grundlaget for pristallet, fordi forbrugssammensætningen er baseret på forældede oplysninger. En alternativ beregning viser, at forbrugerpriserne steg med 2,6 pct. i 1998. Det er derfor vurderingen, at stigningen i det reale forbrug af varer i 1998 var på mindst 5 pct.

Til- og fraflytningen

Stor nettofraflytning fra 1989-1995

Historisk har nettotilflytningen til Færøerne været beskeden, men den har dækket over et relativt stort antal til- og fraflytninger, se tabel 1.3. I 1989 nåede befolkningstallet et foreløbigt højdepunkt på næsten 48.000 personer. Som følge af tilbagegangen i økonomi-

en var der i de efterfølgende år tale om en årlig nettoaflytning, der kulminerede i 1993-94, hvor den årlige nettoaflytning var på næsten 2.000.

... er afløst af en svagt stigende nettotilflytning

I 1998 var der en nettotilflytning på 305 personer, hvilket er lidt mere end i 1997.

Tabel 1.3. Flytninger til og fra Færøerne, 1972-maj 1999

	<i>Tilflytning</i>	<i>Fraflytning</i>	<i>Nettotilflytning</i>
1972-83, gns. pr. år	1.162	1.128	34
1984-88, gns. pr. år	1.730	1.552	178
1989-92, gns. pr. år	1.219	1.937	-718
1993	1.010	2.831	-1.821
1994	1.361	3.284	-1.923
1995	1.710	2.294	-584
1996	1.925	1.782	143
1997	1.965	1.748	217
1998	1.974	1.669	305
Januar - maj 1998	679	424	255
Januar - maj 1999	644	446	198

Kilde: Hagstova Føroya

Udfladning i 1999

De seneste oplysninger antyder, at nettotilflytningen bliver lidt mindre i 1999, idet der i de første fem måneder af året er tale om en nettotilflytning på 198 personer mod 255 i den samme periode i 1998. Befolkningen nåede i maj 1999 op på over 45.000 personer.

1.2. Udenrigsøkonomi

Handelsbalancen

Stort overskud på handelsbalancen i 1998 på 342 mio. kr.

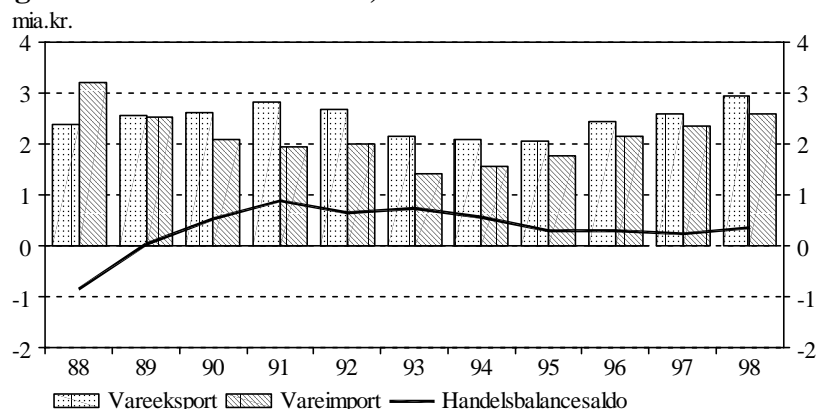
Færøerne har siden 1989 haft overskud på handelsbalancen, se figur 1.4. Når man ser bort fra skibe o.lign., var overskuddet i 1998 på 342 mio. kr.

Væsentlig fremgang for eksporten i 1998

Eksporten ekskl. skibe steg fra 2,5 mia. kr. i 1997 til 2,8 mia. kr. i 1998, svarende til en stigning på 14 pct. Fremgangen i eksporten og forbedringen af handelsbalancen skal navnlig ses på baggrund

af de høje fiskepriser i 1998. 98 pct. af den færøske eksport består af fisk og fiskeprodukter, når man ser bort fra salg af skibe¹.

Figur 1.4. Handelsbalancen, 1988-98

Kilde: Hagstova Føroya

Voksende salg af fiskefileter, saltet fisk, rejer og fiskemel

Den voksende eksport i 1998 skyldes navnlig en fremgang indenfor salget af fiskefileter, rejer og andre fiskeprodukter, se tabel 1.4. I gruppen andre fiskeprodukter er det navnlig fiskemel, der er blevet eksporteret mere af. Derimod er indtægterne fra eksporten af helfisk faldende. For opdræt af laks og ørred faldt indtægterne med 23 pct. i 1998 mod en stigning på 38 pct. i 1997. Sidstnævnte udsving er i høj grad udtryk for, at man indenfor opdræt tilpasser slagtingen til udviklingen i verdensmarkedspriserne.

Øget eksport i de syv første måneder af 1999 i forhold til samme periode i 1998

Når de foreløbige eksporttal for januar-juli 1999 sammenlignes med samme periode i det foregående år, er der sket en vækst i indtægterne på 4 pct. Det skyldes primært, at indtægterne fra eksport af laks og ørred samt saltet fisk i 1999 ligger på et væsentligt højere niveau end i 1998. Omvendt er eksportindtægterne fra helfisk og andre fiskeprodukter faldet.

¹ Bemærk, at eksport af tjenesteydelser ikke indgår, da handelsbalanceopgørelsen alene omfatter varer.

Tabel 1.4. Handelsbalancen, 1996-juli 1999

	1996	1997	1998	jan.-juli	
	--- mio. kr. ---				
	1998	1999			
Eksport					
Hel fisk (ekskl. laks og ørred)	575	561	443	288	245
Fiskefilet	606	687	1.013	550	576
Saltet fisk	287	302	362	205	273
Rejer	230	198	243	134	143
Laks og ørred	290	402	311	173	310
Andre fiskeprodukter	293	309	434	227	157
Andre varer (ekskl. skibe o.l.)	20	20	27	19	11
Skibe o.l.	116	88	74	54	2
Eksport i alt	2.417	2.567	2.908	1.649	1.717
Eksport i alt (ekskl. skibe o.l.)	2.301	2.479	2.834	1.596	1.715
Import					
Fisk og salt	105	114	146	70	40
Brændsel	250	255	187	117	129
Leverancer til byggesektor	142	166	192	110	132
Øvrige rå- og hjælpestoffer	584	617	745	405	438
Maskiner og udstyr	150	206	226	119	166
Køretøjer	133	131	161	87	119
Forbrugsvarer	635	710	790	434	452
Andre varer (ekskl. skibe o.l.)	44	44	45	25	23
Skibe o.l.	103	120	99	96	42
Import i alt	2.147	2.363	2.591	1.463	1.541
Import i alt (ekskl. skibe o.l.)	2.044	2.243	2.492	1.368	1.499
Saldo på handelsbalancen	302	233	317	186	176
Saldo på handelsbalancen (ekskl. skibe o.l.)	289	265	342	228	216

Kilde: Hagstova Føroya

Stigende import af varer til erhvervslivet

Importen ekskl. skibe var i 1998 på næsten 2,5 mia. kr., se tabel 1.4, hvilket er en stigning på 10 pct. i forhold til 1997. Den øgede aktivitet i det færøske erhvervsliv giver sig udslag i, at navnlig importen af varer til byggesektoren og af øvrige rå- og hjælpestoffer er vokset.

... samt af biler og forbrugsvarer

Importen af køretøjer var i 1998 på 161 mio. kr. mod 131 mio. kr. i 1997, hvilket er en stigning på 23 pct. Det kan tilføjes, at der i 1998 blev registreret 1.998 nye motorkøretøjer på Færøerne mod 1.470 i 1997. Importen af forbrugsvarer, der udgør ca. 1/3 af den samlede import, steg i 1998 med 11 pct.

Import vokser også i 1999

De foreløbige tal for de første syv måneder af 1999 indikerer, at der vil være en fortsat stigning i udgifterne til importerede varer i 1999. I forhold til de samme måneder i 1998 er importen øget med 10 pct. Det er fortsat importen af varer til erhvervene og af biler, der vokser mest, hvorimod væksten i importen af øvrige forbrugsvarer er aftaget til 4 pct.

Overskud på over 1 mia. kr. i 1998

Betalingsbalancen

Det stigende overskud på handelsbalancen betyder sammen med overførsler fra den danske stat m.v. på næste 1,2 mia. kr. og faldende renteudgifter, at Færøerne nåede et overskud på betalingsbalancen i 1998 på 1.032 mio. kr. imod et overskud i 1997 på 881 mio. kr., se tabel 1.5.

Tabel 1.5. Betalingsbalancen, 1995-98

	1995	1996	1997	1998
	--- mio. kr. ---			
Saldo på handelsbalancen	291	302	231	347
Overførsel fra den danske stat	1.083	1.097	1.130	1.159
Andel af Nationalbankens overskud	28	25	24	21
Forsikringsydelse, netto	-62	-46	-25	-20
Renter, netto ^{a)}	-320	-300	-250	-175
Ikke-registrerede betalinger, netto ^{b)}	-196	84	-229	-300
Saldo på betalingsbalancens løbende poster	824	1.162	881	1.032

^{a)} Skøn baseret på renteoplysninger for ca. 90 pct. af gæld og tilgodehavender

^{b)} Se boks 1.3

Kilde: Hagstova Føroya

...men forringelse fra de ikke-registrerede betalinger

De ikke-registrerede betalinger forringede i 1998 betalingsbalancen med 300 mio. kr., hvilket er noget mere end i 1997. De ikke-registrerede poster opgøres residualt og er behæftet med en betydelig usikkerhed, se boks 1.3.

Boks 1.3. Opgørelse af ikke-registrerede poster

De ikke-registrerede betalinger skal ses på baggrund af den særlige opgørelsesmetode, som benyttes på Færøerne ved opstillingen af betalingsbalancen og beregningen af betalingsbalancens saldo. Saldoen beregnes som ændringen i udlandsgælden fra primo året til ultimo året, korrigeret for forskydninger i gælden som følge af statusreguleringer.

De ikke-registrerede betalinger omfatter bl.a. tjenesteeksport/-import, udbytter samt lønoverførsler. Desuden omfatter de også visse rentebetalinger, da disse kun delvist bliver registreret. Posten beregnes residualt som forskellen mellem på den ene side summen af de registrerede betalinger og på den anden side betalingsbalancens saldo, opgjort ud fra ændringen i udlandsgælden. Beregningen af residualposten er således behæftet med en betydelig usikkerhed. Udsvingene i denne størrelse fra år til år tyder også på en betydelig usikkerhed i opgørelsen af saldoen på betalingsbalancens løbende poster.

1.3. Udlandsgælden

Færøerne næsten gældfri ultimo 1998

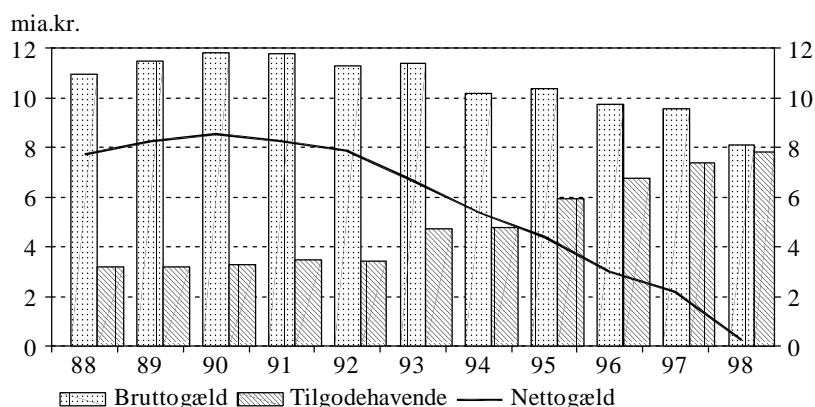
Færøernes gæld til udlandet er faldet jævnt siden starten af 1990'erne, hvor den (netto) var på over 8 mia. kr. Gælden var ultimo 1998 reduceret til kun 0,2 mia. kr., hvilket er en nedgang på 2 mia. kr. i forhold til ultimo 1997. Den store nedbringelse af gælden i 1998 skyldes dels overskuddet på betalingsbalancen, dels at Færøerne i 1998 fik nedskrevet sin gæld til den danske stat med 900 mio. kr.

... på baggrund af faldende bruttogæld og øgede tilgodehavender

At udlandsgælden er faldet med 8 mia. kr. siden 1990 kan tilskrives et fald i bruttogælden på 3,5 mia. kr. og en stigning i tilgodehavender på 4,6 mia. kr. I 1998 faldt bruttogælden med 1,4 mia. kr., mens tilgodehavender i udlandet steg med 0,6 mia. kr.

Figur 1.5. Udlandsgælden 1988-98

Kilde: Hagstova Føroya

Stort fald i den offentlige gæld

Det offentlige gæld til udlandet var ultimo 1998 på 5,0 mia. kr., hvilket er et fald på 1,3 mia. kr. i forhold til ultimo 1997. Den store nedbringelse af gælden kan navnlig tilskrives aftalen med den danske regering.

Tabel 1.6. Udlandsgælden, netto ult. året, 1995-98

	1995	1996	1997	1998 ¹⁾
	--- mia. kr. ---			
Offentlig sektor	7,0	6,7	6,3	5,0
Pengeinstitutter, forsikringsselskaber o.l.	-3,3	-3,9	-4,3	-4,6
Andre virksomheder	1,2	1,0	1,0	0,8
Private	-0,7	-0,8	-0,8	-1,0
Udlandsgæld i alt	4,3	3,1	2,2	0,2

¹⁾ Foreløbige tal

Kilde: Landsbanken

Gælden afvikles i 1999

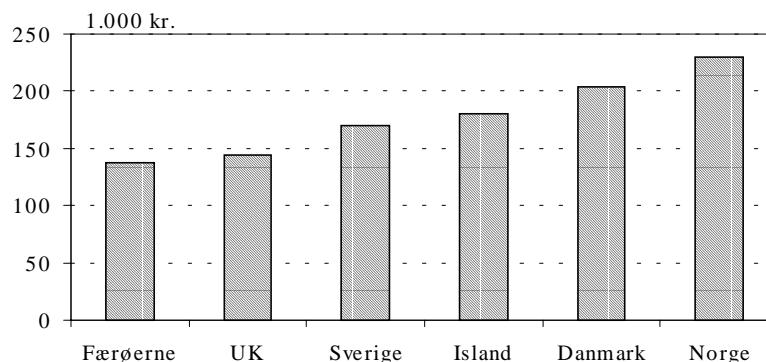
Med et forventet fortsat stort overskud på handelsbalancen i 1999, er den Færøske nettogæld til udlandet afviklet i starten af 1999 og med udgangen af 1999 skønnes Færøerne at have et tilgodehavende i udlandet på op imod 1 mia. kr.

1.4. Færøsk produktion og indkomst

BNP pr. indbygger lavere end i omkringliggende lande

Sammenlignet med nabolande ligger værdien af den samlede produktion på Færøerne, dvs. det anslåede færøske bruttonationalprodukt, BNP, på et lavere niveau end i de omkringliggende lande, se figur 1.6.

Figur 1.6. Bruttonationalprodukt pr. indbygger i udvalgte lande, 1997. 1.000 kr.

Anm: Der er ikke korrigeret for forskelle i købekraft landene imellem
 Kilde: Eurostat, Danmarks Statistik, Hagstova Føroya og Landsbank Føroya samt egne beregninger

Disponibel BNI bedre udtryk for indkomst og forbrugsmuligheder

Bruttonationalproduktet er imidlertid ikke nødvendigvis identisk med den indkomst, og dermed de forbrugsmuligheder, der er til rådighed for landets indbyggere. Her er disponibel bruttonationalindkomst et bedre begreb, se boks 1.4.

Boks 1.4. Nationalregnskabsbegreber

Bruttonationalproduktet (BNP) i et land er den samlede værdi, der skabes i landet. BNP opgøres som værdien af den samlede produktion minus værdien af de rå- og hjælpestoffer samt tjenesteydelser, der er anvendt i produktionen.

BNP er ikke nødvendigvis identisk med den indkomst, der er til rådighed for landets indbyggere. Der kan være forskelle som følge af at udlændinge medvirker i produktionen i landet og landets indbyggere kan medvirke til at skabe produktion i udlandet. Derudover kan der være rentebetaling til og fra udlandet og der kan være andre løbende overførsler til eller fra udlandet.

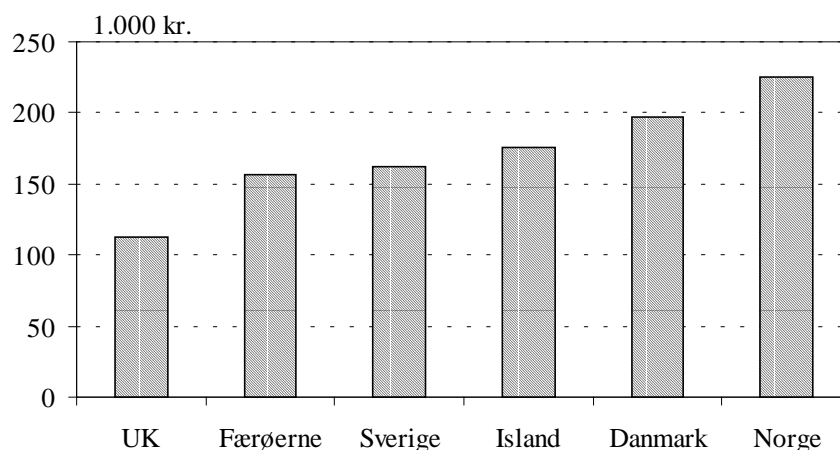
Den samlede indkomst, der er til rådighed for indbyggerne i et land, kaldes den disponible nationalindkomst, disp. BNI. Disp. BNI er lig med:

$$\begin{aligned}
 & \text{BNP} \\
 & + \text{lønbetainger fra udlandet} - \text{lønbetainger til udlandet} \\
 & + \text{virksomhedsoverskud fra udlandet} - \text{virksomhedsoverskud til udlandet} \\
 & + \text{rentebetaling fra udlandet} - \text{rentebetaling til udlandet} \\
 & + \text{løbende overførsler fra udlandet} - \text{løbende overførsler til udlandet}
 \end{aligned}$$

*Opgjort efter disp.
BNI ligger Færøerne
tættere på
gennemsnittet*

Overførslerne m.v. fra den danske stat på 1,3 mia. kr. årligt (se kapitel 2) betyder, at Færøernes skønnede disponible bruttonationalindkomst, disp. BNI, ligger væsentligt over bruttonationalproduktet. En sammenligning af disponibel BNI imellem Færøerne og nabolande viser da også, at Færøerne her ligger nærmere gennemsnittet for de omkringliggende lande, se figur 1.7. Således lå disponibel BNI i 1997 på niveau med Sverige og noget højere end i Storbritannien, men lavere end i Danmark, Island og Norge.

Figur 1.7. Disponibel bruttonationalindkomst pr. indbygger i udvalgte lande, 1997.¹⁾ 1.000 kr.

1) Tal for UK vedrører 1996

Kilde: Eurostat, Danmarks Statistik, Hagstova Føroya og Landsbank Føroya samt egne beregninger

*Forbehold overfor
opgørelse*

Der er imidlertid behov for flere forbehold overfor tallene. Dels ses der på tal for 1997. Færøerne har siden haft en større vækst end de omkringliggende lande. Det bidrager til at udjævne de beskrevne indkomstforskelle. Dels er der ikke søgt korrigeret for forskelle i købekraft landene imellem – dvs. foretaget en opgørelse ved hjælp af beregnede købekraftspariteter, idet sådanne ikke er beregnet for Færøerne.

*... bl.a. regional
variation*

For sammenligningslandene er der tale om gennemsnitstal, der dækker over betydelige regionale variationer. Der findes ikke tal for disponibel BNI tilgængelige fordelt på danske regioner, men sammenligner man f.eks. tal for BNP pr. indbygger mellem danske amter, ses en meget betydelig variation fra -30 til +70 pct. i for-

hold til gennemsnittet. Det vil sige, at amterne med de laveste BNP pr. indbygger kun ligger lidt over Færøerne. Det skal dog understreges, at Færøernes økonomiske aktivitet (BNP) påvirkes i opadgående retning af overførslerne fra Danmark, mens den direkte virkning af overførslerne til såvel Færøerne som til lavindkomstamter ikke er med i BNP-tallene.

Kapitel 2

Offentlige finanser

Stigende overskud på de samlede offentlige finanser siden 1995

De offentlige finanser balancerede i 1995. Siden er den kraftige forbedring af de offentlige finanser fortsat fra år til år. Forbedringen skyldes dels, at den øgede aktivitet har forøget de offentlige indtægter fra skatter og afgifter, dels at udgifterne til rentebetalinger er formindsket. Endelig er de offentlige udgifter ud over renteudgifterne vokset mindre end økonomien som helhed.

... på trods af betydelige skattelettelser

I modsat retning trækker, at der i flere omgange er gennemført betydelige skattelettelser, hvilket afspejler sig i et væsentlig fald i skattetrykket.

Overskud på Landsstyrets finanser på 471 mio. kr. i 1998

For 1998 nåede overskuddet på Landsstyrets finanser op på 471 mio. kr. Kommunerne har ligeledes forøget deres overskud, så det samlede offentlige overskud i 1998 vurderes at være nået op på ca. 700 mio. kr.

... med forventning om et tilsvarende niveau i 1999-2000

Landsstyrets overskud ventes at stige til godt 500 mio. kr. i 1999, mens der på forslaget til finanslov for 2000 budgetteres med et lidt mindre overskud på 449 mio. kr.

Faldende offentlig gæld

Overskuddene på de offentlige finanser har gjort det muligt at forøge den offentlige sektors likviditet og afdrage væsentligt på den offentlige gæld i 1998. Sammen med aftalen af 10. juni 1998 mellem den danske stat og landsstyret betyder det, at den offentlige nettogæld ultimo 1998 skønnes at være nedbragt til 1,9 mia. kr., svarende til knap 25 pct. af Færøernes anslåede disponible BNI. Den offentlige bruttogæld er imidlertid fortsat betydelig på 8 mia. kr., svarende til ca. 100 pct. af den anslåede disponible BNI.

Finanspolitikken bør strammes i 2000

Det rådgivende Udvalg vurderer, at langsigtet bæredygtighed i den økonomiske politik kræver, at den stramme finanspolitik fastholdes i den nuværende højkonjunktur. Af hensyn til det tiltagende pres på arbejdsmarkedet bør finanspolitikken, trods de store aktuelle overskud, strammes yderligere i 2000 sammenlignet med 1998-99. Introduktionen af en form for tvunget pensionsopsparing, jfr. landsstyrets planer herom, kan tjene en række af de samme formål, mens planerne om at sænke selskabsskatten fra 27 til 20 pct. trækker i modsat retning, såfremt den finanspolitiske lempelse herfra ikke opvejes af stramninger på andre områder.

Tankerne om øget selvstændighed stiller krav til den økonomiske politik

Konsekvenserne for færøsk økonomi af en evt. nyordning af forholdet til Danmark vil afhænge af det endelige resultat af de kommende forhandlinger mellem den danske regering og det færøske landsstyre. De færøske tanker om øget uafhængighed, som kommer til udtryk i hvidbogen fra 1. september 1999, understreger ikke desto mindre yderligere, at der er behov for at føre en meget forsigtig finanspolitik i de kommende år. Hvis overførslerne m.v. fra den danske stat reduceres eller ophører, vil det øge kravene til den økonomiske politik væsentligt, jf. hvidbogen. Men i jo højere grad det lykkes landsstyret at konsolidere den offentlige økonomi nu i form af nedbringelse af den fortsat betydelige offentlige gæld, des bedre vil mulighederne være for i de kommende år at sikre, at den økonomiske aktivitet og levestandard, herunder den offentlige service, påvirkes mindst muligt af de påtænkte ændrede relationer til Danmark.

2.1. Landsstyrets økonomi

Overskud på 471 mio. kr. i 1998

Igen i 1998 blev overskuddet på Landsstyrets finanser væsentligt større end budgetteret i finansloven. Mens der på tidspunktet for vedtagelsen af finansloven var regnet med et overskud på 45 mio. kr., viser regnskabstal, at det endelige overskud blev på 471 mio. kr., se tabel 2.1.

Tabel 2.1. Landsstyrets økonomi, 1997-2000, mio. kr.

	1997	1998	1999	2000
	<i>Regnskab</i>	<i>Skøn sept.</i>	<i>Skøn sept.</i>	<i>Finans- lovforslag</i>
Indtægter:				
Indkomstskatter	966	1.074	1.247	1.259
Afgifter og told	861	936	988	1.015
Overførsler fra staten	897	920	944	969
Andre indtægter, ekskl. renter	108	154	136	65
Indtægter i alt	2.832	3.084	3.315	3.308
Driftsudgifter:				
Lagtinget	18	20	23	27
Lagmandsanliggender	36	34	50	23
Finansanliggender	157	179	181	178
Fiskerierhverv	224	133	208	198
Erhvervsliv i øvrigt ¹⁾	176	203	198	201
Uddannelse og forskning ¹⁾	448	463	495	529
Social og sundhedsvæsen	1.193	1.250	1.303	1.381
Olieanliggender	-	-	10	14
Selvstyreanliggender	-	-	8	9
Renter, netto	336	248	172	146
Driftsudgifter i alt	2.588	2.530	2.648	2.706
Anlægsudgifter i alt	66	83	144	153
Drifts- og anlægsudgifter i alt	2.654	2.613	2.792	2.859
Saldo	178	471	523	449

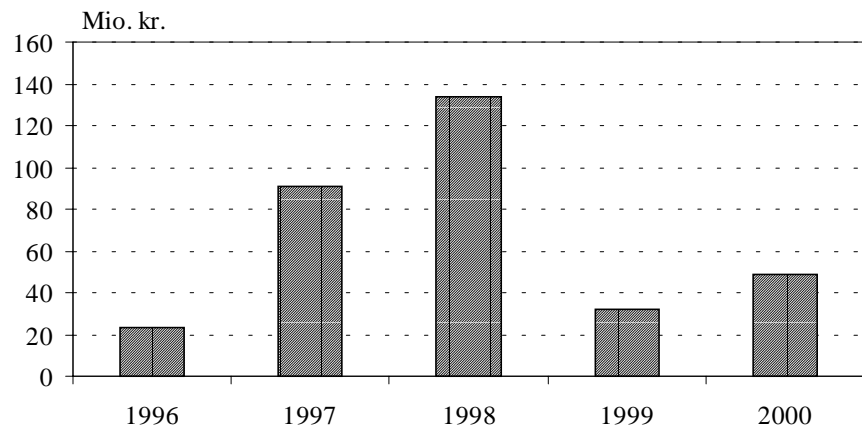
¹⁾ Udgifter til kultur og trafik er for 1997-98 fordelt med ¼ til kultur (under uddannelse og forskning) og ¾ til trafik (under erhvervsliv)

Kilde: Forslag til finanslov 2000

Øget aktivitet medførte stigende indtægter

Årsagen til det langt højere overskud end ventet er igen, at indtægterne fra skatter og afgifter er blevet væsentligt højere end forventet. Landsstyret skønnede således forsigtigt ved vedtagelsen af finansloven, at indtægterne fra skatter og afgifter mv. ville være nærmest uændrede. Et år senere kan det konstateres, at den kraftige indtægtsvækst, der er set i de seneste år, fortsatte i 1998 på basis af en accelererende vækst i økonomien. Dertil kommer en betydelig overførsel fra Føroya Banki på 134 mio. kr., der i 1998 var ekstraordinært stor, se figur 2.1.

Figur 2.1. Offentlige indtægter fra Føroya Banki, 1996-2000¹⁾

¹⁾ Ekstraordinære udlodninger til aktionærerne og selskabsskatter

Kilde: Forslag til finanslov for 2000

... på trods af fortsatte skattelettelser

Den uforudset kraftige fremgang i Landsstyrets indtægter er sket på trods af de vedtagne skattelettelser for fiskere og momsfrigtagelser, se boks 2.1., der trådte i kraft i 1998.

Boks 2.1. Oversigt over væsentlige skattepolitiske initiativer, 1996-99

1996

- Nedsættelse af marginals-katten for indkomster op til 140.000 kr., der delvist blev modsvaret af en forhøjelse af marginals-katten på indkomster mellem 140.000 kr. og 300.000 kr.
- Sænkning af skatteloft fra 55 pct. til 52 pct.
- Fradrag for renter på boliglån hævet til 48 pct.
- Midlertidig afgift på finansielle aktiver sænket til 0,5 pct.
- Lempelse af beskatning af pensionister.
- Krav om skattepligtig minimumsavance på bilsalg.

1997

- Kørselsfradrag og fradrag for dobbelt husholdning erstattes af et tilskud på 50 pct. af udgifterne.
- Børne- og hustrubidrag samt fradrag for telefon ændres til en tilskudsordning.
- Fradrag for bolig- og bilvedligeholdelse og indbetaling til ATP og A-kasser samt fradrag for arbejdsmarkedsbidrag betalt i udlandet afskaffes.
- Fradrag for renteudgifter erstattes af en tilskudsordning. Indtil år 2000 ydes støtten med 48 pct. af renteudgiften, hvorefter den over 3 år nedsættes til 40 pct.
- Øvrige fradrag afskaffes/omlægges i løbet af 1997/98.
- Det kommunale bundfradrag hæves fra 12.000 kr. til 17.000 kr.

- Bundfradraget i landsskatten sænkes fra 22.500 kr. til 17.000 kr.
- Skatteloftet nedsættes fra 52 pct. til 50 pct.
- Antallet af skalatrin reduceres fra fem til fire.
- Den højeste landsskattesats reduceres fra 44 pct. til 37 pct.
- Bortfald af afgift på finansielle aktiver.

1998

- Der gives et ekstra skattnedslag for store grupper af fiskere på 15 pct.
- Fiskeredskaber, sømandstøj, agn, is, olie, proviant, salt m.v. samt løn til byggeri og forbedring af eget hus, receptpligtig medicin og udleje af jord fra det færøske jordbrugsråd fritages for moms.

1999

- Reduktion af skattefradrag mv. for færinger, der arbejder i udlandet. Fortsat krav om ophold i udlandet i mindst 2 måneder i sammenhæng eller 100 dage inden for ét år.
- Reduceret indbetalingsprocent til arbejdsløshedsforsikringsordningen ALS fra 2,25 pct. til 2 pct. af lønnen.

2000

- Reduceret indbetalingsprocent til ALS til 1¾ pct. af lønnen pr. 1. januar 2000 og til 1½ pct. pr. 1. juli 2000.

***Stort set uændret
skattetryk i 1998 efter
kraftigt fald***

Beregninger peger dog på, at det samlede skattetryk er nærmest uændret eller kun svagt faldende fra 1997 til 1998, efter et betydeligt fald i perioden 1993-97, se tabel 2.2. Til sammenligning har det danske skattetryk været uændret gennem hele perioden.

***... som delvist skjules
af bruttoficeringer***

I den forbindelse skal det påpeges, at de gennemførte bruttoficeringer af det færøske skattesystem med virkning fra henholdsvis 1997 og 1998 betyder, at det opgjorte skattetryk rent teknisk forøges, uanset at den enkeltes samlede disponible indkomst efter skat er uændret. Det betyder, at det færøske skattetryk i tabellen for årene 1997-98 er overvurderet sammenlignet med tidligere år med yderligere måske 2 procentenheder.

Som det fremgår af tabellen, er det korrigerede skattetryk (som på grund af bloktilskuddet og andre indkomstoverførsler fra den danske stat er det relevante sammenligningsgrundlag) markant lavere på Færøerne end i Danmark.

Tabel 2.2. Anslået skattetryk, 1993-98

	1993	1994	1995	1996	1997 ^{e)}	1998 ^{e)}
	--- mio.kr. ---					
Skatter og afgifter i alt ^{a)}	2.598	2.655	2.789	2.796	2.819	3.097
BNP ^{b)}	5.023	4.936	5.150	5.650	6.055	6.681
Disponibel BNI ^{b)}	5.290	5.501	5.851	6.418	6.887	7.602
Skattetryk ^{c)}						
– Færøerne	52	54	54	49	47	46
– Danmark	49	50	49	50	50	50
Korrigeret skattetryk ^{d)}						
– Færøerne	49	48	48	44	41	41
– Danmark	51	52	51	51	51	51

^{a)} Skatter og afgifter samt bidrag til obligatoriske sociale ordninger m.v.

^{b)} Gennemsnit af skøn fra Landsbanki Føroya, juni 1999, og Hagstova Føroya, oktober 1999

^{c)} Skatter og afgifter i pct. af BNP i markedspriser

^{d)} Skatter og afgifter i pct. af disponibel bruttonationalindkomst (BNI) i markedspriser

^{e)} Tal er ikke korrigeret for bruttificeringer, se boks 2.1. Korrektion herfor ville indebære, at skattetrykket for Færøerne i 1997 og 1998 skulle reduceres med måske 2 pct.enheder

Kilder: Hagstova Føroya, Landsbanki Føroya, Danmarks Statistik og egne beregninger

Seneste skøn peger på større overskud i 1999

På finansloven for 1999 ventedes et overskud på 250 mio. kr. De seneste skøn fra landsstyret peger på, at der også i år bliver tale om et væsentligt større overskud på ca. 500 mio. kr. Igen skal årsagen findes i større indtægter end ventet, mens udgifterne stort set svarer til det budgetterede.

Budget for 2000 indebærer et mindre overskud end i 1999

Landsstyret fremlagde den 30. september 1999 sit forslag til finanslov for 2000. Her budgetteres der med et overskud på 449 mio. kr., lidt mindre end ventet i 1999. Overskuddet fremkommer på basis af budgetterede indtægter på 3.308 mio. kr. – stort set svarende til 1999 – og udgifter på 2.859 mio. kr.

... på baggrund af stigende drifts- og anlægsudgifter

I forhold til finansloven for 1999 er der tale om en stigning i de samlede udgifter på 67 mio. kr. Stigningen dækker over en forøgelse af driftsudgifterne med 58 mio. kr., svarende til 2 pct., mens anlægsudgifterne stiger med 9 mio. kr. (6 pct.).

***Flere områder
opprioriteres***

Der sker en vis omprioritering mellem udgiftsområder. Den største opprioritering vedrører social- og sundhedsområdet, der får tilført 78 mio. kr. mere end i 1999. De største opprioriteringer relativt vedrører olieanliggender (40 pct.), Lagtinget (17 pct.), selvstyreanliggender (13 pct.) og uddannelse og forskning (7 pct.).

***... mens
renteudgifterne og
udgifterne til fiskeriet
falder***

Renteposten trækker til gengæld nedad, idet renteudgifterne (netto) ventes reduceret med 26 mio. kr. (15 pct.) i forhold til 1999. Desuden reduceres udgifterne til fiskerierhvervet med 10 mio. kr., svarende til 5 pct.

***Stigende udgifter skyldes
stigende lønninger
og lovbundne udgifter***

De stigende driftsudgifter skyldes hovedsageligt stigende lønninger, udgifter til pensioner og lovbundne udgifter. Alene de nye overenskomster øger således den samlede lønudgift med 50 mio. kr.

***... samt øgede
anlægsudgifter***

Den øgede investeringsramme skyldes især, at der afsættes 59 mio. kr. til et nyt bjærgningsfartøj og 43 mio. kr. til en ny Sandoy-færge og tilpasning af færgelejerne til den nye færge. Landsstyret ønsker fremover, at alle offentlige investeringer, inkl. de kommunale og de offentlige virksomheders investeringer, holdes indenfor en fælles anlægsramme på godt 300 mio. kr., der er tilpasset i lyset af aktiviteten i den private sektor. Det rådgivende Udvalg hilser dette initiativ velkomment.

***Meget betydelig
likviditet***

De betydelige overskud på landsstyrets finanser i de seneste år har givet mulighed for dels at afdrage planmæssigt på den offentlige gæld, dels at opbygge et betydeligt indestående i Landsbanken².

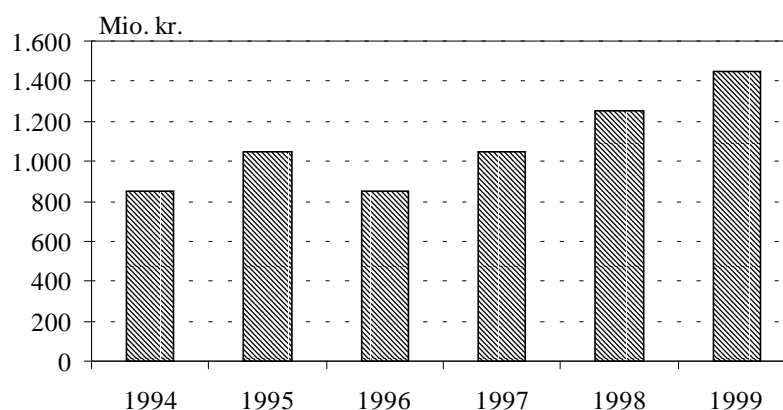
---

² Det fremgår af lovgivning fra 1993, at landsstyret til hver en tid skal have likviditet, svarende til et indestående i Landsbanken på 15 pct. af BNP (knap 1 mia. kr. i 1999).

*... kan føre til
udgiftspres eller pres
for skattelettelser*

Landsstyrets indestående i Landsbanken ventes i 1999 at blive på over 1,4 mia. kr., se figur 2.2. Det meget betydelige indestående kan gøre det politisk vanskeligt at modstå pres for at øge de offentlige udgifter eller reducere skatterne. Som led i forhandlingerne om finansloven for 2000 er det da også blevet aftalt at reducere selskabsskatten fra 27 til 20 pct. uanset, at den økonomiske situation tilsiger en stram finanspolitik, og uanset at den offentlige bruttogæld fortsat er høj, ligesom den offentlige sektor har en ikke ubetydelig nettogæld.

Figur 2.2. Landsstyrets indestående i Landsbanken, 1994-99

Kilde: Forslag til finanslov for 2000

2.2. Kommunernes økonomi

*Stigende overskud i
1998 trods
udgiftsforøgelser*

Kommunernes drifts- og anlægsoverskud efter renter skønnes på basis af de seneste budgettal og indtægtsskøn at være steget fra 160 mio. kr. i 1997 til 225 mio. kr. i 1998, se tabel 2.3. Det øgede overskud skyldes væsentligt øgede indtægter, mens en ret kraftig forøgelse af driftsudgifter ekskl. renter samt anlægsudgifter trækker i modsat retning.

Tabel 2.3. Kommunernes økonomi, 1995-99

	1995	1996	1997	1998	1999
	Foreløbige regnskaber			Budgettal	
	--- mio. kr. ---				
Skatteindbetalinger ^{a)}	660	680	730	817 ^{b)}	844 ^{b)}
Driftsudgifter (ekskl. renter)	339	359	379	410	450
Anlægsudgifter	6	62	67	73	109
Renteudgifter (netto)	157	125	124	109	89
Drifts- og anlægsoverskud	158	134	160	225	196
<i>Indbetaling til kommunal garantifond</i>	6	55	67	-	-

a) Faktiske

b) Skøn, oktober 1999

Kilde: Rigsombudsmanden på Færøerne Beretning 1999 samt Landsstyrets økonomiske afdeling

***Kraftig vækst i
forbrug og
investeringer i 1999***

For 1999 ventes der et mindre overskud end i 1998. Det skyldes, at skatteindtægterne – forsigtigt – ikke vurderes at ville stige så meget som i 1998, mens væksten på udgiftsområderne fortsætter. De kommunale driftsudgifter ventes at stige med 10 pct. mens anlægsudgifterne øges med hele 50 pct.

***... kan stille
spørgsmålstegn ved
den finanspolitiske
styring***

De kraftige udgiftsforøgelser i kommunerne kan naturligvis give anledning til bekymring i en situation, hvor det er afgørende at fastholde en stram finanspolitik. Kommunerne står for ca. 15 pct. af de samlede offentlige udgifter på Færøerne.

***... men må også ses i
lyset af en årrække
med nedskæringer***

Den kraftige forøgelse af såvel drifts- som anlægsudgifter skal imidlertid ses i lyset af, at en række kommuner i flere år har kørt med meget stramme budgetter. Blandt andet er en række vedligeholdelsesprojekter blevet udskudt.

Kommunernes gæld

***Aftale om den
kommunale gæld fra
1993***

I 1993 blev der i lyset af en meget betydelig gældsbyrde mv. i kommunerne på 2,6 mia. kr. vedtaget lovgivning, der fokuserede på budgetbalance og krævede, at den kommunale skatteprocent blev holdt i intervallet 16-23 pct. Samtidig fik kommunerne forbud mod at optage nye lån.

... udløber i 2000

Den nye lovgivning banede sammen med oprettelsen af en fælleskommunal garantifond vejen for en løsning på gældsproblemet, der rækker frem til 2000. Den løsning skal nu fornys, men det er endnu ikke klart, hvordan det skal ske.

25 mio. kr. til sanering i de mest gældsplagede kommuner

Landsstyret har i 1999 afsat 25 mio. kr. til gældssanering af de mest gældstyngede kommuner gennem en ekstraordinær indbetaling til den kommunale garantifond. Målet er at gøre fonden i stand til at eftergive gæld, så de mest forgældede kommuner, se tabel 2.4, kommer ned på en gæld på højst tre gange de årlige skatteindtægter med den maksimale skatteprocent på 23. Gældslettelsen er endnu ikke udmøntet, men ventes at skulle indebære en samlet afskrivning af kommunal gæld på 65 mio. kr.

Tabel 2.4. Nettogæld i forhold til skatteprovenu, ultimo 1997^{a)}

<i>Nettogæld/ Skatteindtægter</i>	<i>I alt mio. kr.</i>	<i>Antal kommuner</i>
0 - 1,0	24	22
1,0 - 1,5	70	6
1,5 - 2,0	648	3
2,0 - 2,5	237	5
2,5 - 3,0	120	5
3,0 - 4,0	186	4
4,0 - 5,0	212	3
over 5,0	49	1
I alt	1.546 ^{b)}	49
Median	2,2	

^{a)} Inddelt i intervaller

^{b)} Kommunernes nettogæld er reduceret med skønsmæssigt knap 200 mio. kr. i 1998

Kilde: Føroya Banki

Overførsel af ansvar for børnepasning til kommuner, mens Landsstyret tager sig af ældre

Kommunestruktur og opgavefordeling

Landsstyret har med virkning fra 1. januar 2000 besluttet at overføre ansvaret for børnepasningen fuldt ud til kommunerne. Fremover skal kommunerne afholde den fulde udgift til området, der ligger ud over egenbetalingen på 30 pct. Samtidig sker der en overførsel den anden vej, idet Landsstyret overtager den fulde finansiering på ældreområdet.

... har konsekvenser for fordelingen mellem kommunerne

Det er Landsstyrets opfattelse, at balancen med de nævnte ændringer fastholdes. Omvendt er det klart, at omlægningen får fordelingsmæssige konsekvenser kommunerne imellem. Kommuner med relativt mange ældre og relativt få børn bindes, mens det modsatte er tilfældet i kommuner med relativt få ældre og relativt mange børn. Således vurderes det, at Tórshavn kommune vil få en ekstraregning på ca. 15 mio. kr. som følge af omlægningen, mens de mindre kommuner vil få en tilsvarende lempelse.

Omlægninger et første skridt til kommunalreform

Overførslerne af de nævnte opgaver kan ses som et første skridt i retning af at følge op på den betænkning om den fremtidige kommunestruktur, der blev afgivet i 1998.

Hovedpunkterne i betænkningen var:

- en reduktion i antallet af kommuner fra de nuværende 49 til 7-9
- opgavefordelingen mellem Landsstyret og kommunerne justeres så opgaverne som udgangspunkt løses så tæt på borgerne som muligt (nærhed), men samtidig på et niveau, hvor de kan varetages mest effektivt (bæredygtighed)
- beslutningskompetence og afholdelse af udgifter følges ad
- etablering af en mellemkommunal udligningsordning
- indførelse af en standardiseret fælles kontoordning og regnskabsprincipper i alle kommuner.

Ikke tegn på, at kommunesammenlægning gennemføres

Der er imidlertid ikke noget, der tyder på, at en sammenlægning til de nævnte 7-9 kommuner står lige for. Årsagen er primært modstand i en række kommuner mod at blive sammenlagt med større og mindre nabokommuner – især i de tilfælde hvor de pågældende kommuner er mere gældsplagede end ens nuværende hjemkommune.

2.3. Den offentlige gæld

Fortsat høj bruttogæld på 130 pct. af disponibel BNI

Den offentlige gæld er nedbragt betydeligt igennem de seneste år. De seneste officielle tal vedrører udgangen af 1997, hvor den samlede offentlige sektors bruttogæld er opgjort til 9,2 mia. kr., svarende til ca. 130 pct. af Færøernes anslåede disponible BNI – det er godt 50 procentenheder lavere end i 1993, se tabel 2.5.

... men samtidig betydelige tilgodehavender, der dog ikke alle kan realiseres

Den offentlige sektor har imidlertid også betydelige tilgodehavender. Nettogælden var således ultimo 1997 på i alt knap 3,4 mia. kr., svarende til knap 50 pct. af Færøernes anslåede disponible BNI. Det skal dog understreges, at en stor del af den offentlige sektors tilgodehavender ikke umiddelbart kan realiseres. Det gælder forskellige former for restancer samt ejerandele i bl.a. Finansieringsfonden af 1992 (særligt Føroya Banki) og andre offentlige fonde.

Tabel 2.5. Den offentlige sektors gæld, ultimo året. 1993-98 ¹⁾

	1993	1995	1996	1997	1998
	--- mio. kr. ---				
Brutto	9.922	10.012	9.402	9.241	8.000
- pct. af disp. BNI	188	171	146	134	105
Netto	4.384	4.554	3.936	3.376	1.900
- pct. af disp. BNI	83	78	61	49	25

Anm.: Tal for disponibelt BNI og for gælden i 1998 er anslåede

¹⁾ Inkl. offentlige fonde mv.

Kilde: Landsbanki Føroya, Hagstova Føroya og egne beregninger

Væsentlig gældsnedbringelse i 1998 skyldes budgetoverskud og 10. juni-aftale

Landsbanki Føroya har skønnet over gælden ultimo 1998. Resultatet er, at bruttogælden er reduceret med yderligere 1,2 mia. kr. til 8 mia. kr. (105 pct. af anslået disponibel BNI). Nettogælden er reduceret med knap 1,5 mia. kr. til 1,9 mia. kr., eller 25 pct. af Færøernes anslåede disponible BNI. Den kraftigt faldende gæld skyldes dels overskuddet på de offentlige budgetter, dels aftalen med den danske regering af 10. juni 1998, se boks 2.2.

Boks 2.2. 10. juni-aftalen mellem Færøernes landsstyre og den danske regering

Aftalen indeholdt blandt andet følgende elementer:

- Den færøske gæld til den danske stat blev nedskrevet med 900 mio. kr.
- Af restgælden henstår 500 mio. kr. som et rente- og afdragsfrit lån. Afviklingen heraf aftales i takt med eventuelle indtægter fra fremtidig råstofudvinding. Dog afskrives gælden efter 20 år, såfremt der ikke på det tidspunkt er begyndt udvinding af råstoffer.
- Den resterende gæld på 4.023 mio. kr. afvikles som et 20-årigt annuitetslån med en fast årlig rente på 5 pct. Den årlige sum af renter og afdrag er dermed 323 mio. kr.
- Landsstyret har ret til at indfri restgælden førtidigt, helt eller delvist.

Behov for fortsat hurtig gældsafvikling

Det rådgivende Udvalg lægger vægt på, at den økonomiske politik tilrettelægges, så den offentlige gæld kan fortsætte med at falde hurtigt i de kommende år. Da en række af den offentlige sektors tilgodehavender som nævnt ikke umiddelbart er realiserbare, bør målsætningen være mere ambitiøs end blot at afvikle nettogælden. Det er samtidig vigtigt, at bruttogælden nedbringes til et lavt niveau, også selvom dette delvist opnås ved at konsolidere gæld og tilgodehavender indenfor den offentlige sektor.

... og ambitiøs gældsmaal

Fiskeriet udviser traditionelt betydelige udsving over konjunkturerne. Det er derfor helt afgørende, at den offentlige sektor er meget velkonsolideret. Set i lyset heraf og af de fremsatte ønsker om øget uafhængighed af Danmark kan der argumenteres for, at gældsmaalsætningen bør være mere ambitiøs end i f.eks. Danmark.

2.4. Statens udgifter på Færøerne

Statslige udgifter

Den danske stats udgifter på Færøerne skønnes i 1999 til 1,3 mia. kr. (se tabel 2.6.), svarende til ca. 20 pct. af Færøernes anslåede BNP eller knap 50 pct. af Landsstyrets samlede udgiftsbudget. Dertil kommer statslige udgifter til bl.a. færings uddannelse i Danmark og udlandet.

Tabel 2.6. Statens udgifter (netto) på Færøerne, 1995-99

	1995	1996	1997	1998	1999 ¹⁾
	--- mio. kr.---				
Bloktilskud	843,4	860,3	886,1	908,3	932,8
Lærerpensioner	9,4	10,9	11,9	14,5	14,9
Andre pensioner	9,4	9,7	10,4	10,4	11,1
Krigspensioner	88,6	85,7	86,9	85,3	83,3
I alt	950,8	966,6	995,3	1.018,5	1.042,1
Statsinstitutioner					
Rigsombudet	5,5	5,2	6,0	6,0	6,0
Landslægen	1,0	1,0	1,0	1,0	1,1
Statens Luftfartsvæsen	7,2	4,5	5,6	4,3	4,5
Forsvaret	173,6	177,0	186,6	192,8	196,7
Sorenskriveren	2,5	3,0	3,0	2,5	2,8
Politi- og Arrestvæsen	43,6	56,9	49,5	46,7	49,3
Søfartsstyrelsen	2,2	2,2	2,2	2,1	2,2
Farvandsvæsenet	7,7	5,3	6,0	7,0	5,8
DMI	4,2	3,6	3,7	4,6	3,5
GEUS	0,3	0,3	0,3	0,9	0,9
Kirkevæsen	7,1	7,1	7,7	12,6	12,8
Statens Kunstfond	..	..	0,1	0,1	0,1
Statsinstitutioner i alt	254,9	266,1	271,7	280,6	285,7
Total	1.205,7	1.232,7	1.267,0	1.299,1	1.327,8

Anm: Opgørelsen omfatter ikke indirekte udgifter, for eksempel i forbindelse med færingers uddannelse i Danmark og den bistand, en række danske myndigheder yder hjemmestyrets institutioner

¹⁾ Tallene for 1998 er baseret på budgetterede udgifter

Kilde: Rigsombudsmanden på Færøerne, Beretning 1999

***Bloktilskud på godt
900 mio. kr.***

Af de samlede statslige udgifter udgør bloktilskuddet godt 900 mio. kr. Som del af 10. juni-aftalen fra 1998 blev bloktilskuddet fastsat reelt uændret i perioden 1999-2001.

***Hvidbog offentliggjort
1. september 1999
analyserer virkningen
af de statslige udgifter
på Færøerne***

Den 1. september 1999 offentliggjorde Landsstyret en hvidbog. Hvidbogen indeholder en analyse af konsekvenserne for den færøske økonomi af de statslige udgifter på Færøerne, herunder hvilke økonomiske konsekvenser der må forventes, hvis disse ydelser mindskes eller falder helt bort.

Statsministeriet har bedt Det rådgivende Udvalg om ikke at kommentere den færøske hvidbog i beretningen, idet regeringen lægger vægt på, at afklaringsprocessen omkring de færøske ønsker i selvstyrespørgsmålet sker på Færøerne uden dansk deltagelse. Udvalget har taget dette til efterretning.

Erhvervslivet

*Ny, samlet
erhvervspolitik sigter
mod diversificering*

Landsstyret har i 1999 formuleret en ny, samlet erhvervspolitisk strategi, hvor den erklærede målsætning er ”at sikre en selv bærende økonomi, der bygger på et diversificeret erhvervsliv, der kan sikre afkast, fremdrift og velfærd i en fri international konkurrence, og som prioriterer trivsel og miljø højt”.

*... men fiskeriet er
fortsat det
altdominerende
hovederhverv*

Fiskeriet og den fiskerirelaterede følgeindustri er imidlertid fortsat det dominerende og toneangivende erhverv på Færøerne. Fiskeri-erhvervene har haft en meget høj vækst i de seneste år baseret på en kombination af store fangster og høje priser. Fremgangen i det traditionelle fiskeri, men også i opdrætserhvervet, har smittet af på den øvrige økonomi, hvor især byggeriet har oplevet en kraftig vækst.

*Sammenhæng i
erhvervspolitikken
kræver fravær af
tilskud m.v. til
fiskeriet*

Da Færøerne er så afhængige af et hovederhverv, er det af afgørende betydning, at erhvervspolitikken bidrager til, at dette erhverv fungerer så effektivt som muligt. Det betyder bl.a., at erhvervet ikke bør baseres på tilskud og særordninger, men skal kunne klare sig på markedsmæssige vilkår. Set i det lys er de seneste års sanering i tilskuddene til fiskeriet og fiskerne – herunder beslutningen om at droppe ny investeringsstøtte til fiskeflåden - positivt. Det rådgivende Udvalg anbefaler, at processen videreføres i de kommende år.

*... og skrappe krav til
evt. støtteordninger i
andre sektorer*

Eventuelle erhvervstilskud bør være klart tidsbegrænsede og målrettede sektorer, hvor der er en rimelig formodning om, at der kan komme en profitabel og internationalt konkurrencedygtig produktion i gang, men hvor det ikke privatøkonomisk er muligt at mobilisere de fornødne ressourcer i startfasen. Det kunne f.eks. være tilskud til forskning og udvikling eller forbedret adgang til kapital til nye virksomheder.

3.1. Fiskeriet i farvandet omkring Færøerne

Fiskeri i to områder

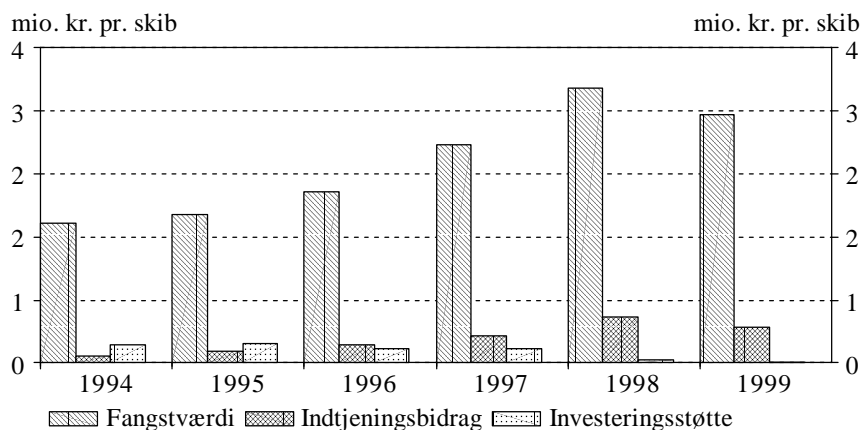
Det færøske fiskeri sker i to områder. Dels fiskes der i farvandet omkring Færøerne, dvs. indenfor den gældende nationale sømillegrænse. Dels fiskes der i internationalt farvand – det såkaldte fjernfiskeri.

Fangstværdi i hjemmefiskeriet steg med 25 pct. i 1998

Indtjening

Fangstværdien i den del af flåden, der fisker i farvandet omkring Færøerne, voksede i 1998 med 25 pct. til 935 mio. kr. eller i gennemsnit 3,5 mio. kr. pr. fartøj, se figur 3.1.

Figur 3.1. Driftstal for den færøske "hjemmefiskeflåde".¹⁾

Anm.: Fangstværdi er omsætning fratrukket udskibnings- og salgsomkostninger. Indtjeningsbidrag er fangstværdi fratrukket alle andre omkostninger (inkl. hyre) end renter og afskrivninger. Fangstværdi og investeringsstøtte er vurderet ud fra repræsentative selskabers regnskaber og fangststatistik fra Føroya Fiskimannafelag. Statistikken omfatter i alt ca. 270 skibe i 1999

¹⁾ 1999 er skønnet på baggrund af tal for 1. halvår 1999

Kilde: Føroya Banki

... hvilket øgede indtjeningsbidraget med 2/3

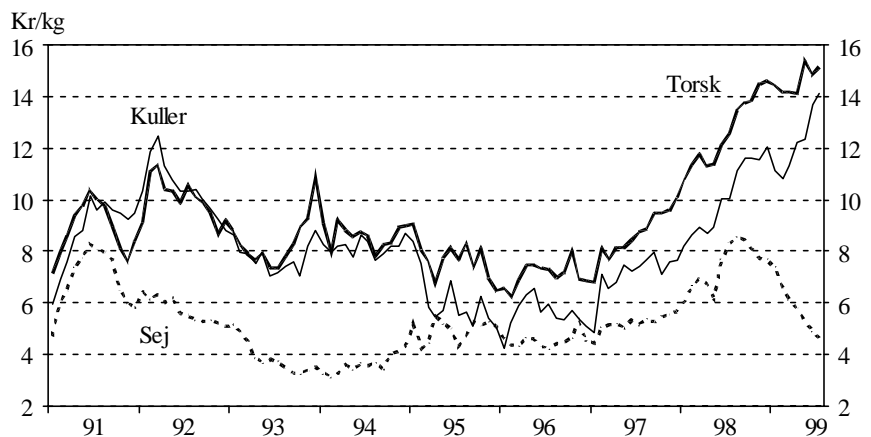
Forøgelsen af fangstværdien har sammen med en lav rente og lave oliepriser medført en stigning i indtjeningsbidraget i 1998 på hele 66 pct. til 156 mio. kr. eller i gennemsnit 600.000 kr. pr. fartøj. Selv når der tages hensyn til bortfaldet af investeringsstøtten i foråret 1998, – der reelt var et direkte tilskud til driften, – er indtjeningsbidraget vokset meget væsentligt med 15 pct.

Gode fangster og stigende priser

Den store indtjeningsfremgang har baggrund i dels fortsat gode fangster, dels højere priser:

- Prisen på de økonomisk mest betydende fiskearter i det færøske nærfiskeri – torsk, kuller og sej – har været stigende i hele perioden fra 1996 til 1998. For alle tre arter gælder, at der har været tale om meget store stigninger fra 1997 til 1998 på 40-50 pct., se figur 3.2. For sejs vedkommende er prisniveauet imidlertid halveret fra midten af 1998 til midten af 1999, hvilket understreger, at den fremtidige prisudvikling på fisk fortsat er meget usikker.
- Samtidig lå fangsterne stadig på et relativt højt niveau i 1998. Et fald i torskefangsterne på 32 pct. er blevet delvist opvejet af øgede fangster af kuller og sej på henholdsvis 16 og 11 pct., se tabel 3.1.

Figur 3.2. Fiskepriser, 1991-99 (sæsonkorrigeret)

Anm.: Månedssdata sammenvæjet med fangede mængder
Kilde: Hagstova Føroya og egne beregninger

**Tabel 3.1. Færøske skibes fangster i færøsk farvand fordelt på hovedarter, 1995-99.
1.000 tons, fanget vægt**

	1995	1996	1997	1998	Jan.-august ¹⁾		Vækst, pct.	
					1998	1999	97/98	Jan.- aug. ¹⁾ 98/99
Konsumfisk								
Torsk	19,6	41,5	37,0	25,0	17,9	13,1	-32	-27
Kuller	4,9	9,5	17,7	20,5	11,7	10,7	16	-9
Sej	26,9	19,3	21,7	24,1	15,5	20,4	11	32
Rødfisk	8,0	7,3	7,2	5,7	3,9	4,2	-21	8
Hellefisk	3,6	6,0	4,8	3,5	2,3	2,5	-27	8
Konsum-/industrifisk								
Sild	57,7	36,6	17,0	13,8	-	-	-19	-
Makrel	7,0	1,3	4,4	2,2	-	-	-50	-
Skaldyr								
Rejer	0,1	0,2	0,1	0,1	-	-	0	-
Muslinger	2,8	3,6	3,6	4,8	-	-	33	-
Fisk i øvrigt	20,6	21,7	29,1	43,0	24,6	17,3	48	-29
Fangster i alt	151,3	147,0	142,7	142,7	76,0	68,3	0	-10

1) Opgørelsen er ikke total, og niveauerne kan derfor ikke sammenlignes med årsopgørelsen. Landet/slagtet vægt.

Undervurderer fangsterne i forhold til årsopgørelsen

Kilde: Hagstova Føroya

Særligt hæk- og partrawlere har haft et godt år i 1998

Fremgangen i 1998 er kommet alle kategorier af fiskeskibe i det hjemlige fiskeri til gode. Især hæktrawlerne og partrawlerne har øget deres indtjening markant. Ser man bort fra investeringsstøtten, vurderes der i gennemsnit at være tale om en fordobling af indtjeningsbidraget for disse fartøjskategorier.

Forventning om faldende men tilfredsstillende indtjening i 1999

For 1999 ventes på baggrund af tal for 1. halvår lavere torskefangster, men højere fangster af sej, se tabel 3.1. Det skyldes formentlig bl.a., at fangstindsatsen drejes i retning af sej i takt med, at bestandene af torsk reduceres. Samtidig ses en modgående bevægelse i priserne, hvor prisen på torsk og kuller fortsætter med at stige, mens priserne på sej er faldende og nærmer sig niveauet for 1997, se figur 3.2.

... på et niveau 20-25 pct. under 1998

Det samlede forventede billede er en lidt lavere fangstværdi og et indtjeningsbidrag i hjemmefiskerflåden i 1999 på et niveau 20-25 pct. lavere end i 1998. Dette vurderes af bl.a. Føroya Banki at være tilstrækkeligt til at sikre mulighederne for at forrente gæld og

foretage nødvendige forbedringer og reparationsarbejder m.v. samt sikre et rimeligt afkast til ejerne.

Fiskeriet reguleres gennem fiskedage

Regulering

Fiskeriet i farvandet omkring Færøerne er reguleret gennem dels lukkede områder og krav til materiel, dels gennem en fiskedagsordning, se boks 3.1.

Boks 3.1. Fiskedagsordningen

Fiskedagsordningen blev indført den 1. juni 1996 og er senere ændret i flere omgange. Med en fiskedagsordning er det fangstindsatsen, der reguleres. Til sammenligning er det med en kvoteordning fangsterne, der reguleres.

Fiskedagene udstedes i form af en licens for 10 år, hvor selve størrelsen af fiskerettigheden kan variere fra år til år.

Regelsæt

Fiskedagene kan sælges eller lejes ud for en periode på op til 10 år indenfor de fleste fartøjsgrupper, og senest er det besluttet at udvikle omsætteligheden mellem fartøjsgrupperne betydeligt. Det er i den forbindelse muligt at lægge to eller flere licenser sammen til én, under forudsætning af, at fangstkapaciteten totalt set ikke øges.

Det er muligt at sælge et fartøj ud af Færøerne, dvs. slette det i Skibsregisteret, men samtidig beholde fiskerirettighederne op til to år, herunder bibeholde muligheden for at købe et nyt skib i samme toårsperiode.

Én fiskedag i et indre område omkring Færøerne kan ombyttes til tre fiskedage i et ydre område.

Størrelsen af fiskerettighederne

Fra 1996/97 til 1998/99 er antallet af tilladte fiskedage blevet reduceret med i alt 17 pct. på baggrund af biologiske anbefalinger, som tilrådede en lavere fangstindsats. For 1999/2000 holdes antallet af tilladte fiskedage konstant.

Under fiskedagsordningen er der sket en udvidelse af brugen af lukkede områder for at beskytte de traditionelle gyde- og opvækstområder, ligesom der stilles nye krav til maskestørrelse osv. i de benyttede fiskeredskaber. Den direkte regulering er især rettet mod fiskeriet med trawl.

Uændret antal fiskedage i 1999/2000

For fiskeåret 1999/2000 har Lagtinget på forslag fra Landsstyret vedtaget at videreføre antallet af fiskedage på et uændret niveau sammenlignet med 1998/99.

... uanset, at flere forhold talte for en reduktion

Den uændrede videreførelse er vedtaget, uanset at flere forhold talte for en reduktion i antallet af fiskedage:

- den biologiske ekspertise anbefaler, at fangsttrykket ikke øges i forhold til det nuværende niveau, og at fangsttrykket for sejens vedkommende reduceres
- bedre teknologi, materiel og teknik medfører en gradvist større fangst pr. fiskedag. Antallet af fiskedage bør løbende tilpasses for at modvirke denne forøgede effektivitet
- for flere skibstyper bliver antallet af fiskedage fortsat langt fra udnyttet fuldt ud. For disse skibstyper er der reelt tale om frit fiskeri.
- den i efteråret 1999 besluttede øgede omsættelighed vil øge effektiviteten i fiskeriet og tilsiger derfor en begrænsning af det samlede antal fiskedage.

International fiskeribiologisk rådgivning bygger på forsigtighedsprincip

Den internationale fiskeribiologiske rådgivning er forankret i Det internationale Havundersøgelsesråd (ICES), se boks 3.2. Rådgivningen er baseret på det såkaldte forsigtighedsprincip, hvor målet er en bæredygtig udnyttelse af havets ressourcer.

Boks 3.2. Fiskeribiologisk rådgivning

Formålet med den biologiske rådgivning er at levere det biologisk faglige grundlag for en bæredygtig udnyttelse af havets levende ressourcer indenfor bæredygtige økosystemer. Rådgivningen har såvel erhvervmæssige som miljømæssige formål. Den skal sikre, at ressourcegrundlaget for fiskeriet bevares af hensyn til opretholdelse af fremtidige erhvervs muligheder og sikre, at udnyttelsen af havets levende ressourcer ikke kommer i modstrid med opretholdelsen af levedygtige marine økosystemer.

De senere års udvikling i fiskeriet har vist, at usikkerheden på biologernes prognoser er stor. Bl.a. på den baggrund anerkendes

det af biologerne, at andre hensyn (sociale, økonomiske, regionalpolitiske) end de ressourcebiologiske kan og bør indgå i den endelige fiskeriforvaltning, men disse må inddrages udenfor den biologiske rådgivning.

Den biologiske rådgivning for fiskebestande, der er relevante for Danmark og Færøerne, udarbejdes indenfor rammerne af Det Internationale Havundersøgelsesråd (ICES - International Council for the Exploration of the Sea) som er en international organisation for samarbejde og informationsudveksling indenfor havforskning. ICES tjener primært som fagligt forum for forskere, og har i kraft af sit faglige og nationalpolitiske neutrale udgangspunkt i stigende grad været den organisation, som regeringer, internationale fiskerikommissioner og EU har henvendt sig til for at få biologisk rådgivning vedrørende udnyttelsen af fælles levende ressourcer i havet.

Torsk- og kullerbestandene har det relativt godt

Ifølge havbiologerne ligger de færøske torsk- og kullerbestande på et bæredygtigt niveau. På den baggrund anbefaler ICES, svarende til sidste år, at fangsterne af færøplateau torsk ikke bør overstige 35 pct. (fiskeridødelighed) af de årgange af bestanden, der fiskes efter, svarende til en fangstmængde på skønnet 20.000 tons, se tabel 3.2. For færøbanke torsk er bestandens tilstand ikke kendt i detaljer, hvorfor det anbefales, at fangsttrykket ikke overstiger niveauet fra 1996-98. For kuller anbefales det, at fangsttrykket ikke øges i år 2000 svarende til, at der maksimalt bør fanges 25.000 tons.

Tabel 3.2. Fiskeribiologisk rådgivning for fiskeåret 1999/2000

	<i>Anbefalet maksimalt fangsttryk, pct. af årgange i fiskeriet</i>	<i>Svarende til forventet maksimal fangst, 1.000 tons</i>
Færøsej	Klart under 28	15
Færøplateau torsk	35	20
Færøbanke torsk	Uændret i.f.t. gennemsnit 1996-98	-
Færøkuller	Uændret og under 25	25

Kilde: ICES

... men fangsttrykket på sej er for stort

Problemerne i fiskeriet omkring Færøerne knytter sig ifølge ICES for tiden fortrinsvis til sejen. ICES vurderer, at sejen er under sit biologisk bæredygtige niveau, og at der derfor bør iværksættes en genopbygningsplan for bestanden. Det anbefales, at fiskeridødeligheden holdes væsentligt under 28 pct. svarende til en maksimal fangst på 15.000 tons i 2000 – et niveau, der allerede næsten var

nået i 1. halvår af 1999. Samtidig anbefales det, at den gældende praksis, hvorefter det er muligt at omveksle en fiskedag i et indre område omkring Færøerne til tre fiskedage i et ydre område, suspenderes, indtil sejnen igen er på et bæredygtigt niveau. Endelig understreges det, at torsk, kuller og sej fanges i blandet fiskeri. Givet sejnens dårlige tilstand tilråder ICES generelt, at der tages initiativ til at beskytte sejnen i forbindelse med fiskeriet efter torsk og kuller.

Forventning om øget fangsttryk i 1999/2000, bl.a. som følge af et fortsat rigeligt antal fiskedage

Med et uændret antal fiskedage og uændrede regler i øvrigt er der imidlertid grund til at formode, at fisketrykket i 1999/2000 vil blive højere end i 1998/99. Det skyldes, at den løbende effektivisering, der finder sted i fiskeriet, ikke bliver modvirket gennem en reduktion i tildelingen af fiskedage. Tværtimod er der udsigt til, at der i 1999/2000 vil være rigeligt med fiskedage til rådighed for de fleste fartøjskategorier, der fisker i farvandet omkring Færøerne, se tabel 3.3. Bortset fra de lukkede områder m.v. er fiskeriet således i praksis frit.

Tabel 3.3. Fiskedage i det indre færøske farvand for året 1998/99

<i>Gruppe</i>	<i>Antal licenser</i>	<i>Tildelte dage 1. sept. - 31. aug.</i>	<i>Anvendte dage</i>	<i>Anvendelses-pct.</i>
Partrawlere	34	6.839	5.939	87
Lineskibe	19	2.527	2.859	113 ²⁾
Kuttere 40-60 Brt	45	4.400	3.984	91
Kuttere 15-40 Brt	56	4.461	2.515	56
Kuttere under 15 Brt ¹⁾		22.444	9.231	41

Ann: Fiskedageordningen er indført pr. 1. juni 1996 til regulering af fiskeriet indenfor den nationale sømile-grænse

- 1) Anvendte dage i denne gruppe er fremregnet ud fra forbrug frem til medio juni
- 2) Et større forbrug end tildelt forklæres ved køb af dage fra andre grupper, særligt fra partrawlere

Kilde: Landsstyrets fiskeriafdeling

Mange fiskedage holder flådetilpasningen tilbage og reducerer effektiviteten

Som Det rådgivende Udvalg tidligere har påpeget rejser det rigelige antal fiskedage problemer der rækker ud over presset på fiskeriresourcen. Så længe der er rigeligt med fiskedage, kan fiskedageordningen ikke bidrage til at fremme en tilpasning af flåden omkring Færøerne til et niveau, der er passende i forhold til at fiske de

tilgængelige fiskeressourcer med den størst mulige effektivitet. Meget peger således på, at den færøske fiskeflåde fortsat er for stor til at sikre langsigtet rentabilitet for samtlige fartøjer. Dermed hæmmes samtidig investeringerne i nyt grej og i eventuelle nye skibe, der med et mere fleksibelt system muligvis kunne være rentable.

***Investeringer i
fiskeriet bør være
rentable på
markedsvilkår***

Det rådgivende Udvalg lægger stor vægt på, at alle investeringer i fiskeriet på Færøerne bør gennemføres på markeds-mæssige vilkår. Der bør ikke gives offentlig støtte til at forcere en kommende fornyelsesproces, selvom man fra politisk hold synes, den er længe om at komme i gang. På den baggrund må beslutningen om at droppe den planlagte nye investeringsstøtte til fiskeflåden hilses velkommen.

Der er flere grunde til, at det ikke er så overraskende, at de samlede nyinvesteringer er små:

- Der har på de seneste tre finanslove været afsat midler til støtte til nyinvesteringer, som dog ikke er udmøntet. Forventningen til, at der kan investeres med støtte i fremtiden, hæmmer formentlig den aktuelle investeringslyst.
- Flådestørrelsen er i forvejen noget større end nødvendigt for at sikre en fuld udnyttelse af fiskeressourcerne i år med normalt fiskeri. Det presser indtjeningen i flåden under ét.
- De restriktive regler for omsættelighed af fiskedage mellem fartøjstyper gør det vanskeligt at konvertere eksisterende kapacitet til ny kapacitet i form af et nyt eller nyere skib, idet et sådant typisk vil skulle erstatte mindre skibe³.
- De gældende aftaler om hyreprocenter til aflønning af mandskab m.v. gør det i mange tilfælde vanskeligt at forrente nyin-

---

³ Den planlagte lempelse af kravene til omsættelighed af fiskedage mellem fartøjsgrupper lemper dette problem, men bør følges op af en samlet beskæring af det samlede tildelte antal dage. Det skyldes, at øget omsættelighed må ventes at øge effektiviteten i fiskeriet

vesteringer eller investeringer i arbejdskraftbesparende ny teknologi, da hyreandelen i de fleste tilfælde stort set er uafhængig af mandskabets størrelse.

***Støtte til fiskeriet
bidrager til en skævere
indkomstfordeling og
til flaskehalse på
arbejdsmarkedet***

Drifts- eller investeringsstøtte til fiskeriet indebærer en omfordeling fra erhvervsliv og arbejdskraft på land til redere og fiskere, der i forvejen for manges vedkommende tilhører den absolutte højindkomstgruppe. Den offentlige støtte bidrager samtidig til at holde en større del af arbejdsstyrken end nødvendigt på havet, hvilket er særlig uheldigt i den nuværende situation med mangel på kvalificeret arbejdskraft i flere erhverv. Endelig er der en risiko for, at støtte til fiskeriet bidrager til en overudnyttelse af fiskeressourcerne på kort sigt, og dermed et lavere udbytte på langt sigt.

***Seneste års støtte-
reduktion bør fort-
sætte***

Der er sket en gradvis reduktion af den direkte støtte til fiskeriet i de seneste år, se boks 3.3 og figur 3.3. Det må imidlertid understreges, at en del af nedgangen i den direkte støtte skyldes det meget gunstige fiskeri, ligesom der fortsat eksisterer flere ikke ubetydelige indirekte støtteordninger til fiskeriet i form af momsfratagelser og lempeligere indkomstbeskatning for fiskere. Det rådgivende Udvalg finder derfor fortsat, at støtten til fiskeriet med fordel kan reduceres betydeligt.

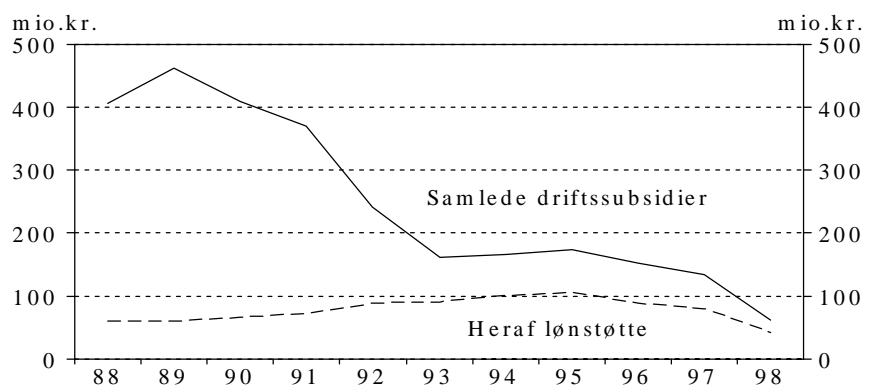
Boks 3.3. Lønstøtten i fiskeriet

Færøske fiskere er aflønnet efter overenskomst mellem rederforeringen og Føroya Fiskimannafelag med en andel af skibenes fangstværdi (typisk tilfalder 27 pct. af fangstværdien mandskabet) plus feriepenge. Aflønningsformen kan føre til store variationer i indtægterne afhængig af fangsternes størrelse og prisen på fisk.

Lønstøtten var i sin oprindelige udformning tiltænkt at sikre fiskerne en rimelig indtægtssikring. Ulempen ved ordningen er, at fiskerne kan modtage lønstøtte, selvom de i andre perioder har en høj indtægt. Lønstøtten kan dermed give anledning til u hensigtsmæssige fordelingsvirkninger, hvor højindkomstgrupper kan modtage betydelig offentlig understøttelse. Desuden betyder lønstøtten, at der ikke er pres på redere og fiskere for at finde et andet aflønningssystem i fiskeriet, som kunne sikre en mere jævn indtægt for fiskerne finansieret af sektoren selv. Endelig kan lønstøtten kombineret med parts aflønning indirekte føre til et for stort og for ineffektivt fiskeri.

Lønstøtteordningen er fra 1998 ændret, så der maksimalt kan udbetales støtte i et antal dage, der svarer til antallet af fiskedage på det fartøj, man er påmønstret. Samtidig indskrænkes ordningen til kun at gælde egentligt erhvervsmæssigt fiskeri. Bl.a. som følge af lovændringen er der sket en betydelig reduktion i udbetalingerne af indtægtssikring. Reduktionen har dog først og fremmest baggrund i høje fangstmængder og de rekordhøje fiskepriser.

Figur 3.3. Driftssubsidier fra landskassen til fiskeri og fiskeindustri, 1988-98

Kilde: Hagstova Føroya

3.2. Fiskeriet i farvandene udenfor færøsk område

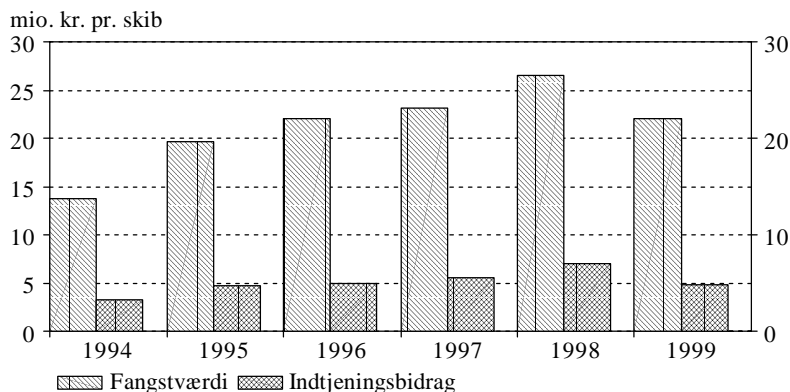
Ligeledes god indtjening i fjernfiskeflåden i 1998

For fjernfiskeflåden – den del af fiskeskibene der hovedsageligt fisker udenfor færøsk område – er billedet i store træk det samme som i hjemmefiskeflåden.

... hvor især notskibene og de pelagiske trawlere havde fremgang

I 1998 steg den samlede fangstværdi for fjernfiskeflåden med 15 pct. og indtjeningsbidraget med 26 pct. til i gennemsnit 7 mio. kr. pr. skib, se figur 3.4. Fremgangen kom især notskibene og de pelagiske trawlere til gavn, men også rejeskibene og industritrawlerne kunne notere større eller mindre fremgang. Kun filetrawlerne havde et ringere år i 1998 end i 1997.

Figur 3.4. Driftstal for den færøske "Fjernfiskeflåde" ¹⁾

Anm.: Statistikken omfatter i alt 28 skibe i 1999. Usikkerheden i tallene for langfartsflåden vurderes at være lille. Se i øvrigt anm. til figur 3.1.

¹⁾ 1999 er skønnet på baggrund af tal for 1. halvår 1999

Kilde: Føroya Banki

Lavere fangstværdi og indtjening i 1999

Baseret på oplysninger for første halvår 1999 kan der for 1999 under ét blive tale om et fald i fangstværdierne på ca. 20 pct. og dermed en nedgang i indtjeningsbidraget på ca. 30 pct. til i gennemsnit knap 5 mio. kr. pr. skib. Nedgangen ventes især at ramme notskibene og de pelagiske trawlere, hvor fangstværdien i branchen ventes at falde markant til et niveau, der ikke er set siden 1995. Men også filetrawlere og industritrawlere har udsigt til et ringere år i 1999, end de havde i 1998. Kun rejeskibene ser ud til at kunne notere en vis yderligere fremgang.

Tabel 3.4. Færøernes fiskeriaftaler, 1997-99

	<i>Færøernes kvoter i andre landes farvande</i>			<i>Andre landes kvoter ved Færøerne</i>		
	<i>1997</i>	<i>1998</i>	<i>1999</i>	<i>1997</i>	<i>1998</i>	<i>1999</i>
	<i>--- 1.000 tons ---</i>					
Torsk mv.	41	32	29	21	21	21
Makrel mv.	10	12	13	15	17	17
Industrifisk	167	182	171	209	181	197
Rejer	3	5	4	-	-	-
Sild	80	69	69	290	252	252
Rødfisk	5	5	5	-	-	-
Andet	-	-	-	1	1	1
I alt	305	305	291	535	471	486

Kilde: Rigsombudsmanden på Færøerne, Beretning 1999

*... bl.a. pga. lavere
salgspriser*

Det forventede fald i indtjening i 1999/2000 skyldes bl.a. en mindre kvotereduktion på især torsk og andre bundfisk, se tabel 3.4.

3.3. Fiskeforarbejdningsindustrien og salgsløbet

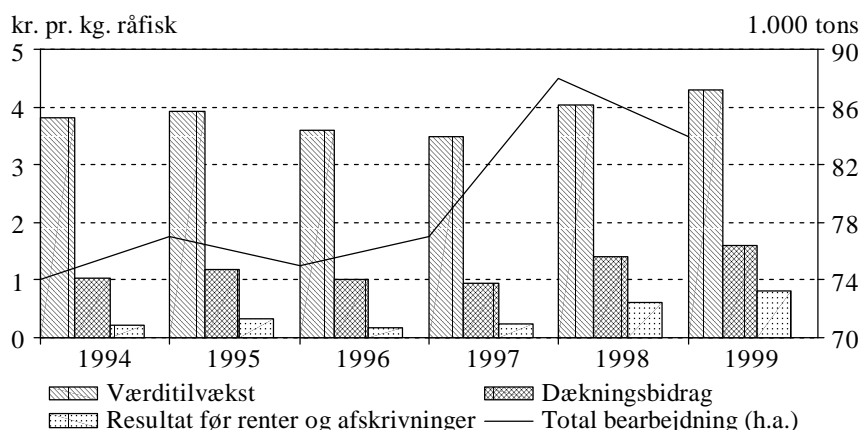
*Store fiskeforarbejdningsvirksomheder fik
overskud i 1998*

De store fiskeforarbejdningsvirksomheder havde i 1998 overskud for første gang i en årrække overskud. Føroya Fiskavirkning noterede i 1998 et overskud på 16 mio. kr., mens den største salgsorganisation, Føroya Fiskasøla, i 1998 fik et ordinært driftoverskud på 5 mio. kr.

*... efter en kraftig forbedring af
resultatet pr. kilo
råfisk*

Tager man samtlige større fiskeforarbejdningsvirksomheder under ét skønner Føroya Banki, at værditilvæksten pr. kilo råvare er øget med 15 pct. i 1998, se figur 3.5. Dermed er dækningsbidraget øget til 1,40 kr. pr. kilo råfisk. Samtidig er resultatet før renter og afskrivninger forbedret meget betydeligt til 60 øre pr. kg. råfisk.

Figur 3.5. Færøske fiskefabrikker, 1994-99

Anm: Opgørelsen omfatter alene de større fiskevirksomheder. Tal for 1999 er alene baseret på tal for 1. halvår 1999

Kilde: Føroya Banki

**... og øget
bearbejdning**

Dertil kommer at indtjeningen er forbedret som følge af en stigning i den totale bearbejdede mængde på 14 pct. til i alt 88.000 tons.

**Forventning om
yderligere fremgang i
1999 trods mindre
bearbejdede mængder**

På basis af tal for første halvår 1999 er der baggrund for at forvente en fortsat fremgang i værditilvækst, dækningsbidrag og resultat før renter og afskrivninger pr. forarbejdet kilo fisk. Derimod ventes der et fald i den totale bearbejdning på 5 pct. i 1999 som følge af de reducerede fangstmængder, hvilket isoleret set trækker ned i sektorens samlede indtjening.

**Bedre
konkurrenceevne gi-
ver plads til investe-
ringer**

Den positive udvikling i sektorens regnskabstal peger på, at konkurrenceevnen efter en række år med løntilbageholdenhed er forbedret så meget, og renten så lav, at den tilbageværende gæld kan forrentes. Flere af virksomhederne har endog kunnet egenfinansiere visse maskininvesteringer og forbedringsarbejder, bl.a. forbedringer der skal sikre, at produktionen kan leve op til EU's hygiejnekrav.

**Moderate
lønstigninger i
perioden 1990-98**

Beregninger fra Færøernes økonomiske Råd viser, at de gennemsnitlige arbejdsgiverudgifter pr. arbejdstime er steget meget moderat med i alt 7 pct. på Færøerne i perioden 1990-98, se tabel 3.5. Det har været nødvendigt for at genoprette konkurrenceevnen efter krisen i begyndelsen af 1990'erne.

... sammenlignet med konkurrentlande

Opgjort i sammenlignelig form og korrigeret for valutakursudsving er de gennemsnitlige lønomkostninger m.v. til sammenligning steget med 42 pct. i Island, 39 pct. i Storbritannien og 19 pct. i Norge. Virksomheder i disse lande er de største konkurrenter for færøsk fiskeindustri. Skøn fra OECD peger på, at lønstigningerne i Storbritannien og i Norge i 1999 og 2000 vil ligge stort set på niveau med de aftalte færøske, mens der for Islands vedkommende ventes lønstigninger på 8-9 pct. i begge årene.

**Tabel 3.5. Omkostninger pr. arbejdstime i fremstillings-
erhvervene, 1990-98. Fælles valuta, kr.**

	1990	1994	1997	1998	Vækst 90-98, pct.
Norge	135	136	158	160	19
Storbritannien	79	82	102	110	39
Færøerne	85	88	90	91	7
Island	52	53	65	74	42

Kilde: Færøernes økonomiske Råd, 1999

... og af produktiviteten

Opgørelsen i tabel 3.5. viser samtidig, at det færøske omkostningsniveau i 1998 lå på 57 pct. af det tilsvarende norske og 83 pct. af niveauet i Storbritannien. Omkostningsniveauet på Færøerne ligger imidlertid 23 pct. over Island. Det skal i den forbindelse bemærkes, at forskellen ikke direkte kan oversættes til forskel i konkurrenceevne. Der kan således være betydelige forskelle i produktiviteten mellem landene. Dertil kommer, at valutakursforskydninger kan påvirke lønomkostningerne markant fra år til år.

3.4. Opdræt

Kraftigt stigende produktion i opdræt

Opdrætserhvervet fortsætter sin kraftige vækst med en samlet tilvækst i 1998 på 28.000 tons, sammenlignet med knap 20.000 tons i 1997. For 1999 forventer erhvervet en yderligere stigning i tilvæksten til 35.000 tons. Branchen forventer nu, at produktionen kan øges til i alt 60-70.000 tons årligt i løbet af de kommende 6-7 år, mens man for blot et par år siden regnede med, at man næppe kunne komme over 30.000 tons.

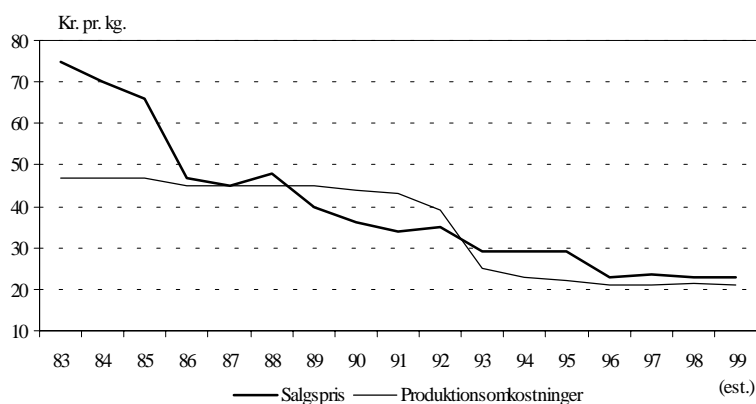
... og øget forædling

Samtidig med, at der satses kraftigt på at øge produktionen, gøres der en indsats for at forøge forædlingsgraden i form af udskæring i portioner og røgning mv. Dermed er det muligt at forøge værditilvæksten ud over, hvad der var muligt med et uændret produktsortiment. Tal for 1998 viser, at 25 pct. af produktionen nu sælges i forædlet form, sammenlignet med ca. 10 pct. for nogle få år siden.

Positiv, men ret lav indtjeningsmarginal afspejler hård konkurrence

Prisen på laks er faldet kraftigt siden begyndelsen af 1980'erne, se figur 3.6. I de seneste år er prisen på uforarbejdet laks imidlertid stabiliseret på ca. 22 kr. pr. kilo slagtet vægt, men med nogen variation over året. Samtidig er produktionsomkostningerne faldet løbende. Det indebærer, at færøsk lakseopdræt nu i en årrække har haft en positiv indtjeningsmarginal. Men en hård konkurrence på verdensmarkedet betyder, at indtjeningsmarginalen er forholdsvis lav.

Figur 3.6. Verdensmarkedsprisen på laks og gennemsnitlige produktionsomkostninger, 1983-99

Anm.: Skønnede tal
Kilde: Føroya Banki

Eksporten ventes at stige kraftigt i 1999 efter udsatte slagtninger i 1998

I modsætning til det traditionelle fiskeri er der i opdræt tradition for at tilpasse slagtningerne efter udviklingen i den forventede afsætningspris på laks. Da priserne udviklede sig ugunstigt i anden halvdel af 1998, udsatte man således slagtningerne. Det betød, at den samlede eksport forblev uændret, uanset den betydelige stigning i produktionen, og det deraf følgende behov for at ”producere til lager”. For 1999 skønner Føroya Banki bl.a. på den baggrund en kraftig eksportstigning fra godt 22.000 tons til ca. 37.000 tons.

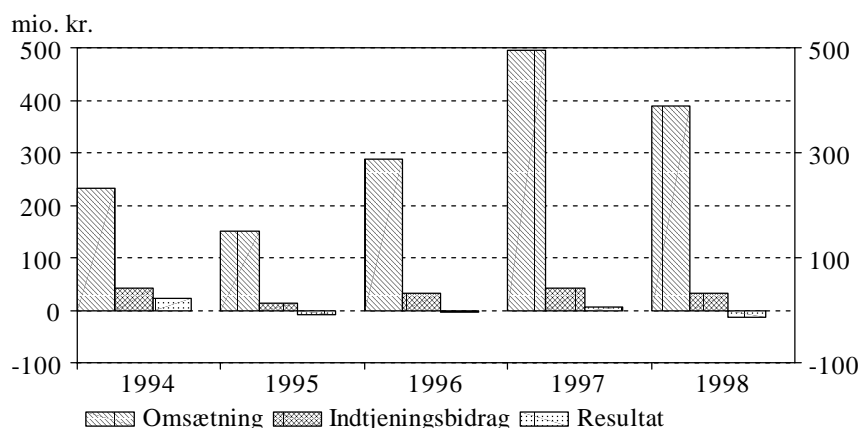
Underskud i 1998

Udsættelsen af slagtingerne i 1998 viser sig klart i regnskabstallene for branchen. Omsætningen faldt fra knap 500 mio. kr. i 1997 til knap 400 mio. kr. i 1998, og resultatet før skat blev et minus på 12 mio. kr. Tallene understreger, at erhvervet trods en betydelig produktion og eksport har en relativt beskedne værditilvækst. Regnskabstallene skal dog tages med forbehold, da lagrene typisk værdisættes meget konservativt.

... men forventning om forbedret resultat i 1999

Forbedrede afsætningspriser og den kraftigt stigende eksport må imidlertid ventes at afspejle sig i en kraftig forøgelse af indtjeningen i 1999. Da opdræt er kapitalintensivt, er branchen imidlertid meget følsom overfor rentestigninger. Det gælder ikke mindst i den nuværende situation, hvor man ekspanderer hurtigt, både hvad angår produktions- og forædlingsiden.

Figur 3.7. Regnskaber for havopdræt, 1994-98

Kilde: Føroya Banki

3.5. Øvrige ikke-finansielle erhverv

Fremgang i fiskeriet kommer andre erhverv til gode

Fremgangen i fiskeriet og fiskeindustrien smitter af på den øvrige økonomi blandt andet afledt af den øgede købekraft, som fiskeriet fører med sig.

... men kvantificering hæmmes af mangel på regnskabsoplysninger

Der er imidlertid ikke sammenlignelige regnskabsoplysninger tilgængelige for disse erhverv. Derfor må vurderingen tage udgangspunkt i løn-udbetalinger og andre partielle indikatorer. Det skal i den forbindelse nævnes, at lønudbetalingerne er nominelle, uanset

at det er erhvervenes realvækst, der er det relevante grundlag for vurderingen.

Byggeri og anlæg

Markant vækst i byggeri og anlæg

De mest markante tegn på en økonomi i stærk vækst ses indenfor byggeriet. Her steg de samlede lønudbetalinger med 65 pct. fra 1996 til 1998. Tal for de første otte måneder af 1999 peger på en fortsat kraftig vækst.

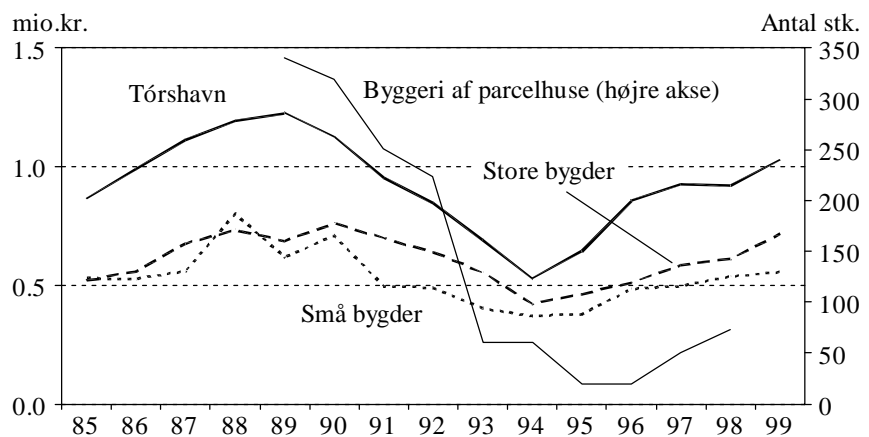
... har bl.a. ført til ekstraordinære lønstigninger

Fremgangen i lønudbetalingerne dækker formentlig både over øget aktivitet og højere lønninger i form af lønglidning. Der er således aftalt ekstraordinære lønstigninger i byggesektoren og til faglærte på 4½ pct. i 1999 og yderligere 4½ pct. i 2000, uanset at overenskomsten efter planen først skulle fornys i 2001.

Fortsat øget nybyggeri og stigende parcelhuspriser

At væksten i byggerierhvervet er høj understreges af, at prisniveauet på parcelhuse er fortsat stigende, samtidig med at der bygges stadig flere nye huse, se figur 3.8. Der er dog for byggeaktivitetens vedkommende fortsat langt til det meget høje niveau sidst i 1980'erne, ligesom de reale ejendomspriser fortsat ligger noget under dengang.

Figur 3.8. Parcelhuspriser og byggeri, 1985-99

Anm: Gennemsnit af tinglyste værdier. Priser for 1999 er baseret på tal for 1. halvår 1999

Kilde: Føroya Sparikassi og Landsbank Føroya

Vækst under gennemsnittet i værfter, værksteder m.v.

... kan skyldes manglende konkurrenceevne eller fortsat rigelig kapacitet

Pæn vækst for handel og hoteldrift

Stabil høj indtjening i de store pengeinstitutter

Serviceerhverv og andre vareproducerende erhverv

Værfter, værksteder og anden industri har fra 1996 til 1998 set en vækst i de samlede lønudbetalinger på 13 pct., hvilket er under gennemsnittet for den private sektor ekskl. fiskerierhvervet på 20 pct.

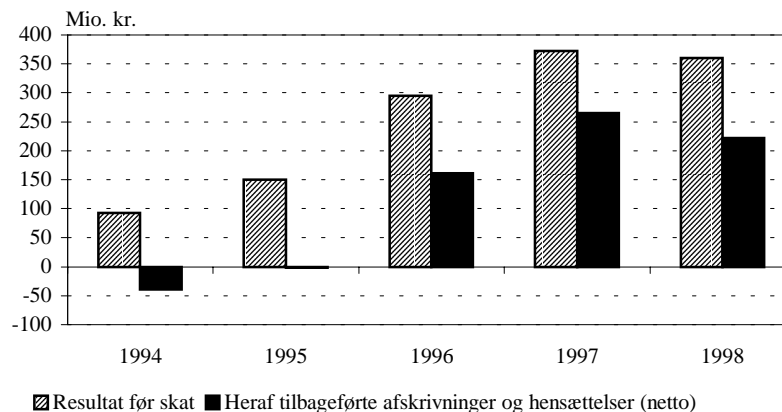
Årsagen til den lidt mindre vækst end gennemsnittet kan være, at sektorens konkurrenceevne på hjemmemarkedet og internationalt er utilstrækkelig. For skibsværftsektoren gælder således særligt, at der ikke aktuelt er nybygninger i produktion, men der er indgået aftale om, at bygning af en ny Sandoy-færge skal ske på Tórshavn værft. Vækst under gennemsnittet kan også være et spejlbillede af, at investeringsniveauet i økonomien endnu er relativt lavt som følge af, at der fortsat på en række områder er ledig kapacitet som følge af overinvesteringer op igennem 1980'erne.

For handel og hoteldrift ses en vækst i lønudbetalingerne fra 1996 til 1998 på i alt 17 pct. Fremgangen skyldes bl.a. et øget privatforbrug, og at flere turister besøger Færøerne, ligesom branchen vurderer, at den øgede interesse for Færøerne i oliemæssigt perspektiv har medført større aktivitet, jf. nedenfor. Fra 1997 til 1998 steg antallet af rejsende gennem Vágar lufthavn således med 4 pct. Samtidig viser statistikken, at antallet af overnatningsdøgn på hoteller m.v. er stigende.

3.6. Den finansielle sektor

De færøske pengeinstitutter, der i begyndelsen af 1990'erne var i svære vanskeligheder tjener nu igen penge. Den største bank – Føroya Banki – havde i 1998 et ordinært overskud før skat på 360 mio. kr., stort set svarende til året før, se figur 3.9. Heraf vedrører 222 mio. kr. tilbageførte hensættelser mod 265 mio. kr. i 1997. Den største sparekasse – Føroya Sparikassi – tjente i 1998 39 mio. kr. på den ordinære drift mod 19 mio. kr. i 1997.

Figur 3.9. Føroya Bankis resultat før skat samt tilbageførte afskrivninger og hensættelser, netto. 1994-98

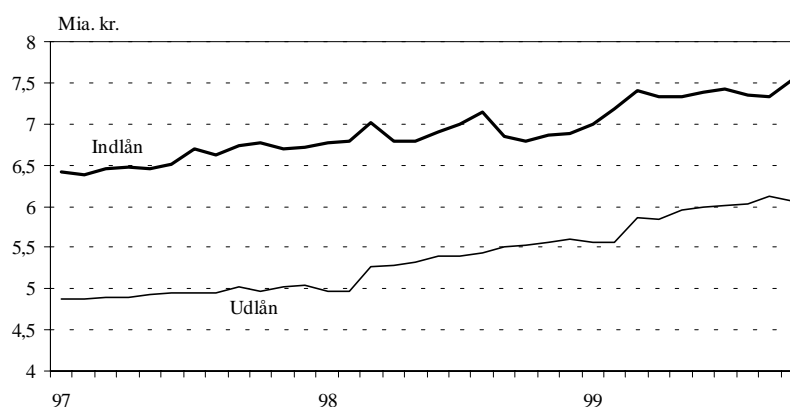

Kilde: Føroya Banki

... skyldes bedre konjunkturer og tilbageføring af hensættelser

Fremgangen skyldes frem for alt de bedre konjunkturer, og den afledte vækst i indlån og udlån, se figur 3.10. Desuden har det – som nævnt - i de senere år været muligt at tilbageføre betydelige beløb, der tidligere var hensat til imødegåelse af forventede tab. De betydelige tilbageførsler viser sig bl.a. i figur 3.10., som en betydelig stigning i udlånene fra februar til marts måned både i 1998 og 1999.

Figur 3.10. Færøske pengeinstitutters indlån og udlån, 1997-99

Kilde: Landsbanki Føroya

... samt rationaliseringer

Dertil kommer at den finansielle sektor i modsætning til de fleste øvrige sektorer i økonomien har haft en relativt moderat vækst i de samlede lønudbetalinger. Dette dækker bl.a. over rationaliseringer i

sektoren, der har bidraget til at reducere driftsomkostningerne, og dermed til at øge den ordinære indtjening.

***Lidt lavere overskud i
1. halvår 1999***

Overskuddene i første halvår 1999 er lidt mindre end i første halvår 1998. For første halvår 1999 har Føroya Banki således haft et overskud på 115 mio. kr. mod 125 mio. kr. i samme periode året før. Af de 115 mio. kr. skyldes de 64½ mio. kr. tilbageførte hensættelser. Føroya Sparikassi havde et overskud på 24 mio. kr., hvilket er 3½ mio. kr. mindre end i første halvår 1998. Årsagen er især kurstab på værdipapirbeholdningen, ligesom sparekassens tilbageførte hensættelser på 5 mio. kr. er mindre end i samme periode året før.

Planer om færøsk børs

Endelig bør det nævnes, at det i efteråret 1999 er blevet besluttet at oprette et færøsk aktiemarked/en færøsk børs. Planerne er imidlertid endnu ikke udtænkt i praksis.

3.7. Olie

***Svingende oliepris
skaber usikkerhed***

Medio november oktober 1999 lå olieprisen på 25 dollar pr. tønde efter i en længere periode at have svinget mellem 10 og 16 dollar. Den svingende oliepris understreger, at investeringer i olieudvinding er risikable. Da investeringer i olieudvinding samtidig er meget langsigtede, er det vigtigt, at den økonomiske politik tilrettelægges på en måde, så eventuelle indtægter fra en olieindustri på og omkring Færøerne ikke foruddiskonteres.

***For tidligt at sige om
der er olie som kan
udvindes***

Det er endnu for tidligt at vurdere om der er basis for etablering af olieudvinding i farvandet omkring Færøerne. Men erfaringerne fra den britiske del af farvandet sydøst for Færøerne og de foreløbige undersøgelser peger på, at mulighederne er til stede.

***... men flere brikker
er faldet på plads***

Flere brikker er faldet på plads i løbet af 1999:

- Der er i foråret 1999 vedtaget en tilpasning af erhvervsbeskatningen, der tager højde for fremtidige indtægter fra olie, samt

vedtaget en lov om havmiljø omkring Færøerne. Endelig er den internationale konvention for havmiljø sat i kraft for Færøerne

- Der er i maj 1999 indgået en aftale med Storbritannien om grænsedragningen mellem de to territorier
- Der er oprettet flere konsortier, der har vist interesse for olieeftersøgning på Færøerne. To færøsk dannede selskaber delta-ger sammen med en række internationale koncerner.

***Stadig i
forundersøgelsesfasen***

Aktuelt befinder man sig i forundersøgelsesfasen, hvor den geolo-giske struktur undersøges, og der indsamles seismiske data mv.

***... men egentlige
prøveboringer kan
starte i 2001***

Efter planen vil der blive udbudt egentlige koncessioner fordelt på efterforskningsområder i begyndelsen af 2000. Herefter kan de første licenser udstedes i sommeren 2000 til start i 2001.

I bedste fald kan en tidsplan se ud som følger:

- 2001: Prøveboringer
- til 2002: Vurdering af resultater
- til 2007: Udbygning af produktionskapacitet.

***Tidligst indtægter fra
royalty og selskabsskat
efter 2007***

De første offentlige indtægter fra royalty kan på den baggrund i allerbedste fald tidligst ventes i 2008, mens der ikke kan ventes indtægter via selskabsbeskatningen før engang efter 2010.

***... men auktion af
"guldblokke" kan evt.
sikre indtægter
tidligere***

Inden da er der imidlertid mulighed for at opnå visse indtægter, f.eks. ved at bortauktionere retten til efterforskning/udbygning i de umiddelbart mest interessante og dermed eftertragtede områder – de såkaldte "guldblokke". Dertil kommer evt. offentlige indtægter som følge af den aktivitet, som forundersøgelser og prøveboringer m.v. måtte føre med sig på Færøerne.

Investeringsbehov kan dækkes i den private sektor eller ske med offentlig involvering

Sådanne tidlige indtægter skal imidlertid holdes op i forhold til de investeringer, der må ventes at skulle gennemføres som forberedelse til olieefterforskning/udvinding. Indtil nu er olieinvesteringerne primært sket i privat regi. Det princip kan vælges fastholdt fremover, men landsstyret overvejer aktuelt, om det skal gå ind i etablering af en forsyningshavn.

... med de fordele og ulemper, hver løsning indebærer

Fordelen ved offentlig involvering er en mere direkte indflydelse på udførelsen af projekterne og evt. øget adgang til relevant information – samt andele i et evt. overskud. Ulempen er bl.a. knyttet til de betydelige risici, en sådan involvering kan indebære, både hvad angår forretningsmæssig usikkerhed og rent-seeking, samt de begrænsninger, der måtte være i administrativ kapacitet og ekspertise på Færøerne.

Et fremtidigt pensionssystem

Stigende ældrebyrde

Så godt som samtlige vestlige lande arbejder i disse år for at finde holdbare løsninger på de vanskeligheder, der skabes af, at befolkningen bliver ældre. Der bliver færre i den erhvervsaktive alder til at forsørge flere i pensionsårene.

... men først efter 2010-15

Færøerne bliver ikke nogen undtagelse fra den generelle udvikling, men problemerne ser ud til at ville vise sig senere på Færøerne end mange andre steder. Først efter 2010-15 ventes antallet i aldersklassen 65 år eller derover at stige mærkbart i forhold til den samlede befolkning.

Offentlige budgetter fanges i dobbelt klemme

En øget ældrebyrde lægger pres på de offentlige budgetter, der bliver presset i en dobbelt klemme. Skatteindtægterne må forventes at blive mindre samtidig med, at efterspørgslen efter offentlige serviceydelser fra de ældre stiger. Det skal i den forbindelse understreges, at vækst i produktiviteten ikke i sig selv bidrager til at løse aldersproblemet, med mindre pensionisterne får mindre del i den generelle velstandsfremgang end andre grupper. I så fald vil pensionistgruppen opleve et fald i deres relative levestandard.

... men en tidlig forberedelse kan reducere tilpasningsvanskeligheder

Jo tidligere et samfund kommer i gang med at forberede sig til den nye situation, des lettere bliver den nødvendige omstilling. Og des større er sandsynligheden for, at omstillingen kan gennemføres uden, at skatterne skal øges, eller den offentlige service reduceres meget væsentligt.

Flere i arbejde

Der er flere veje at gå for at afhjælpe problemerne med en stigning i ældrebyrden og det øgede pres på de offentlige udgifter. En mulighed er at få befolkningen til at komme tidligere ud og blive længere på arbejdsmarkedet.

... og opbygning af fundede pensioner

En anden mulighed er en satsning på at opbygge såkaldt *fundede* pensionsordninger. Det betyder, at der bliver lagt penge til side i dag til de kommende pensionister, der derfor – når den tid kommer – i mindre grad skal forsørges gennem de løbende skatteindtægter.

Øget opsparing og reduceret pres på økonomien

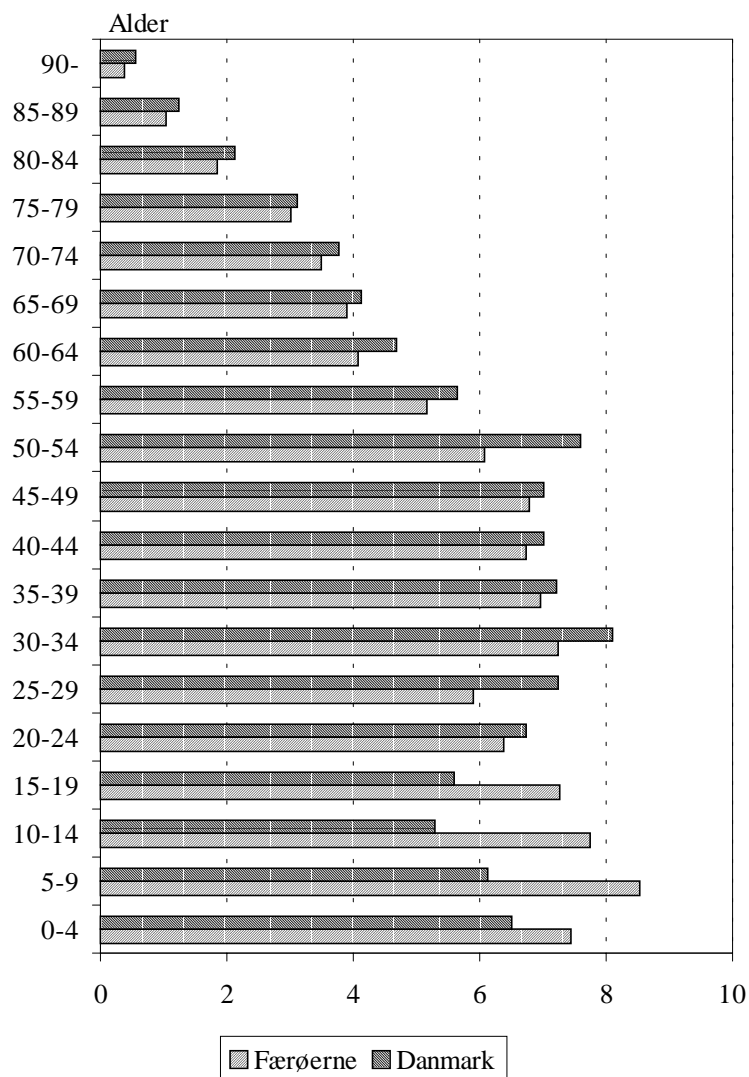
I den nuværende økonomiske situation på Færøerne med et højt pres på økonomien vil opbygningen af en fundet pensionsordning som sidegevinst kunne bidrage til at øge opsparingen og dermed tage toppen af forbrugsudviklingen. Hvor meget opsparingen øges totalt set vil imidlertid afhænge af, hvordan ordningen udformes.

4.1. Befolkningsudviklingen

Stigende ældrebyrde

Det fremtidige behov for pensionsopsparing afhænger af, hvordan befolkningen udvikler sig aldersmæssigt i de kommende år. En opgørelse over alderssammensætningen i befolkningen i henholdsvis Danmark og Færøerne viser, at der er relativt flere færinger end danskere i de yngste befolkningsgrupper og relativt færre færinger end danskere i de ældste befolkningsgrupper, se figur 4.1.

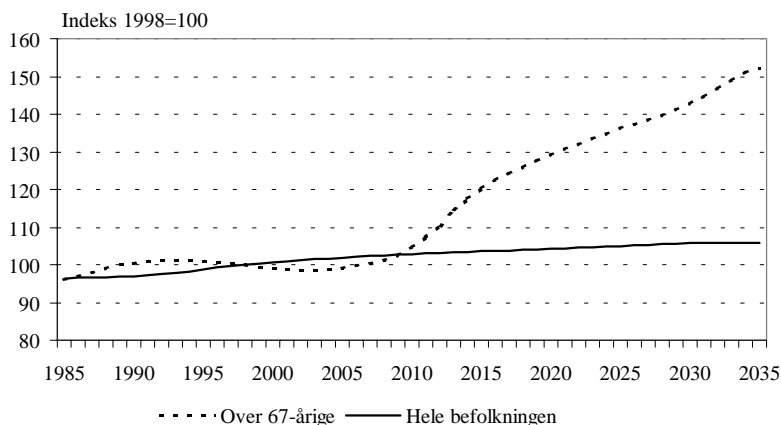
Figur 4.1. Aldersfordeling i befolkningen, Danmark og Færøerne. Andel af befolkningen, pct.

... viser sig senere på Færøerne end i Danmark

Det betyder isoleret set, at et evt. problem med en stigende ældrebe-
 folkning i forhold til befolkningen i den arbejdsdygtige alder vil
 vise sig lidt senere på Færøerne end i Danmark. En uofficiel be-
 folkingsprognose viser da også, at ældrebyrden på Færøerne først
 for alvor vil begynde at vokse efter 2010-15, mens ældrebyrden i
 Danmark ventes at stige fra 2005, se figur 4.2.

Figur 4.2. Befolkningsprognose for Danmark, 1985-2035.

Kilde: Danmarks Statistik.

Befolkningsprognoser er usikre

Det skal understreges, at befolkningsprognoser hviler på en række usikre antagelser om fødsler, dødelighed, til- og fraflytning. Særligt for Færøerne gælder, at der traditionelt har været relativt betydelige ind- og udvandring. Dette øger usikkerheden, når den fremtidige udvikling i ældrebyrde på Færøerne skal vurderes.

4.2. Samfundsøkonomiske konsekvenser af stigende ældrebyrde

Krav om stor tilpasning af den offentlige sektor

Den stigende ældrebyrde må forventes at give anledning til betydelige tilpasninger i den samlede samfundsøkonomi og især i den offentlige sektor. Problemets omfang understreges af, at det for Danmark er blevet skønnet, at antallet af erhvervsaktive for hver person over 65 år i løbet af de næste 40 år vil falde fra fire til godt to.

... pga. pres på de offentlige udgifter

Der er i de senere år lavet forskellige undersøgelser af, hvordan den stigende ældrebyrde vil påvirke de danske offentlige budgetter. Selv om undersøgelserne er lavet på forskellige tidspunkter og derfor bygger på forskellige befolkningsprognoser, peger konklusionerne klart i samme retning: De offentlige udgifter vil stige markant som følge af, at befolkningen i gennemsnit bliver ældre. Med de nuværende standarder og dækningsgrader overfor pensionistgruppen kan man således imødesee en isoleret stigning i skatte trykket på 4-8 pct. af BNP frem til 2030, se tabel 4.1.

Tabel 4.1. Konsekvenser af stigende ældrebyrde i Danmark

<i>År</i>	<i>Undersøgelse</i>	<i>Konsekvenser</i>
1993	Socialkommissionen	Udgiftstrykket stiger med 4 pct. af BNP fra 1993 til 2030. Svarer til stigning i skattetrykket på 6 pct. af BNP
1996	Finansministeriet	Offentlige ældreudgifter stiger med 4½ pct. af BNP fra 2005 til 2030.
1998	Finansrådet	Skattetrykket må stige med 4 pct. af BNP frem til 2030
1998	Det Økonomiske Råd	Udgiftstrykket stiger med 8½ pct. af BNP fra 2005 til 2030.

Kilde: Det Økonomiske Råd, Dansk Økonomi, Efterår 1998

Disse konklusioner kan naturligvis ikke direkte overføres til Færøerne, men peger på, at den voksende ældrebyrde afstedkommer et ganske betydeligt udgiftspres.

Ældrebyrdeproblemet kan imødegås

Ældrebyrdeproblemet kan imødegås på flere måder:

- Større privat opsparing
- Højere skatter eller øget egenbetaling mv. for offentlige serviceydelser
- Offentlige besparelser, herunder f.eks. indtægtsgraduering af offentlige ydelser
- Opbygning af formue i offentlig sektor/afdrag på offentlig gæld
- Senere tilbagetrækning og tidligere start på arbejdslivet.

... men løses ikke af den økonomiske vækst

Den økonomiske vækst baseret på fremgang i produktiviteten vil ikke i sig selv afhjælpe ældrebyrdeproblemet med mindre det accepteres, at pensionistgruppen ikke får den samme fremgang i disponibel indkomst som den øvrige befolkning, og dermed at pensionistgruppen gradvist stilles relativt dårligere.

Konsekvenser for den offentlige service

Desuden består udgifterne til offentlig pasning, pleje og anden offentlig service til ældregruppen i høj grad af lønninger. Da lønningerne i den offentlige sektor i store træk må forventes at afspejle lønudviklingen i den private sektor over en årrække, vil også ud-

gifterne til service følge den generelle indkomstudvikling. Det betyder, at det kun er muligt at reducere de offentlige serviceudgifter, hvis man er villig til at reducere standarder og dækningsgrader, eller hvis det kan lykkes at øge produktiviteten i den offentlige sektor – f.eks. gennem en mere effektiv organisering af arbejdet.

Flere udfordringer skal mødes samtidig

Særligt for Færøerne gælder, at forberedelsen til den stigende ældrebyrde skal finde sted samtidig med, at Færøerne forbereder sig på øget selvstændighed, ligesom den traditionelt meget cykliske færøske økonomi kræver en høj grad af konsolidering.

4.3. Det nuværende pensionssystem

Nuværende pensionssystem er baseret på flere elementer

Det nuværende pensionssystem på Færøerne er baseret på:

- en folkepension
- en obligatorisk arbejdsmarkedspensionsordning, der minder om den danske ATP-ordning
- en række (mindre) arbejdsmarkedspensionsordninger
- private, skattebegunstigede pensionsordninger.

Dertil kommer øvrige pensioner, herunder pensioner fra Danmark – krigspensioner, tjenestemandspensioner mv.

... herunder opsparing i fast ejendom

Endelig er der tradition for, at en betydelig andel af den færøske opsparing sker i form af en relativt hurtig afbetaling på lån optaget i fast ejendom. Næsten alle færinger bor således i ejerbolig.

Folkepension senest fra 67. år

Folkepension

Alle færinger har ret til folkepension fra deres 67. år. Enlige kvinder og gifte kvinder, hvor manden får folkepension eller invalidepension, har dog ret til folkepension allerede når de fylder 62. Hvis helbred, manglende erhvervsmuligheder eller særlige omstændigheder taler for det, kan folkepensionsalderen fremskyndes til det 60. år.

Grundbeløb og pensionstillæg

Folkepensionen er sammensat af et grundbeløb og pensionstillæg, se tabel 4.2. Udbetalingen er skattepligtig, og der sker modregning for andre indtægter afhængig af pensionistens alder.

... med dækningsgrad for ufaglært mellem 30 og 40 pct.

Det fremgår, at folkepensionens dækningsgrad sammenholdt med en ufaglært månedsløn er på mellem 30 og 40 pct., mens niveauet i Danmark svinger mellem 40 og 55 pct. afhængig af civilstand. Landsstyret har planer om at forøge pensionstillæggene fra år 2000, men det er endnu uklart hvor meget.

Tabel 4.2. Folkepension, 1999. Kr.

	Enlige	Gifte	
		Ægtefælle pensionist	Ægtefælle ikke pensionist
Grundbeløb	4.169	3.313	4.169
Pensionstillæg	804	646	804
Ægtefælletillæg	-	-	366
I alt	4.973	3.959	5.339
Pct. af månedsløn for ufaglært	36	29	39

Anm.: Når pensionister bliver 80 år, gives der et alderstillæg på ca. 300 kr. pr. måned

Samlede udgifter på 270 mio. kr.

Pensionen udbetales efter ansøgning. De samlede udgifter til folkepension var i 1998 på 270 mio. kr.

Obligatorisk ATP-lignende ordning omfatter alle

Alle færing er desuden omfattet af en obligatorisk ATP-lignende pensionsordning, der blev indført i 1992. Ordningen er dog beskedent i omfang, idet der kun indbetales ½ pct. af den skattepligtige indkomst. Bidraget er fradragsberettiget i den skattepligtige indkomst.

Arbejdsmarkedspensionsordninger

Lille og spredt opsparring via arbejdsmarkedspensioner

Kun en mindre del af alle færing skønnes at være dækket af en form for arbejdsmarkedspensionsordning. Dertil kommer, at ordningerne varierer meget både i udformning og i niveau.

Der findes ikke et samlet overblik over de forskellige ordninger, men det er muligt at fremhæve et par eksempler, der ligger i hver sin ende af skalaen.

***Ufaglærtes
indbetaling på 3 pct.
af lønnen***

De største ordninger omfatter de ufaglærte i Tórshavn-området. Her indbetaler hvert medlem 1 pct. af lønnen, og arbejdsgiveren supplerer med 2 pct. til en kollektiv pensionsordning. Udbetalingerne er uafhængige af det indbetalte beløb og udgør aktuelt 3.500 kr. pr. måned, dvs. med en dækningsgrad, der svarer til ca. ¼ af en ufaglært arbejders månedsløn, såfremt medlemmet har indbetalt til ordningen i ti fulde år. Ved en kortere bidragsperiode reduceres udbetalingen forholdsmæssigt.

***... med omfordeling
fra unge til ældre***

Ordningen er omfordelende, idet udbetalingerne ikke har nogen direkte sammenhæng med indbetalingerne. Ordningen omfordeler således fra unge, der indbetaler i en lang årrække, til ældre med kortvarige indbetalinger. Dette er særligt problematisk i opbygningsfasen. Desuden kan ordningen siges at være mobilitetshæmmende, da der ikke sker udbetaling, hvis medlemmet undervejs træder ud af ordningen – uanset en betydelig indbetaling. Endelig er det tvivlsomt, om indbetalinger og formue er tilstrækkelige til at sikre, at ordningen kan opretholdes, når flere og flere får fuld udbetaling.

***Indbetaling for funk-
tionærer på 12-15 pct.
af lønnen på
personlige konti***

Andre grupper, især akademikere og sundhedspersonale, har i deres overenskomster indbygget indbetalinger til en privat pensionsordning. Typisk indbetaler den ansatte 4-5 pct. af bruttolønnen, mens arbejdsgiveren supplerer med 8-10 pct. Udbetalingerne har direkte sammenhæng med hver enkelt persons indbetalinger og svarer i gennemsnit til de forrentede indbetalinger minus præmier og administrationsomkostninger efter en forsikringsmæssig beregning. Dog indebærer ordningens karakter af livrente en gensidig forsikring mellem indbetalerne, der betyder, at de, der lever kort, kommer til at betale til de, der lever længe.

***Individuelle
pensionsopsparinger***

Individuelle pensionsordninger

Der findes flere forskellige private pensionsopsparingsordninger med større eller mindre forsikringselement og større eller mindre grad af skattebegunstigelse. De forsikringsprægede ordninger – især livrenter – oprettes og administreres af forsikringsselskabet. Kapitalpensionsordninger og ratepensioner mv. kan oprettes i banker og sparekasser.

... har beskedent omfang

Der findes ikke noget samlet overblik over de oprettede private opsparingsordninger, men det er den almindelige vurdering, at omfanget er relativt beskedent.

4.4. Opbygningen af en funded pensionsordning

Pensionssystemer fordeler og forsikrer

Verdensbanken peger i en analyse fra 1994 på tre funktioner, som et pensionssystem kan opfylde⁴:

- fordeling af den enkeltes indkomst over livet
- fordeling mellem høj- og lavindkomster
- forsikring mod uforudset indkomstbortfald.

Velfungerende pensionssystem kan bygge på tre elementer

Analysen anbefaler, at et velfungerende samlet pensionssystem tilsvarende kan bygge på tre elementer:

- en skattefinansieret og offentligt administreret ordning forsikrer mod fattigdom i alderdommen. Udbetalingen er uafhængig af skattebetaling, men kan evt. gøres afhængig af indkomst- og formueforhold på udbetalingstidspunktet
- en obligatorisk pensionsopsparing, der er fuldt funded og privat administreret. Udbetalingerne afhænger af indbetalinger, evt. med et forsikringsselement
- mulighed for en supplerende, frivillig privat pensionsopsparing, der er fuldt funded og privat administreret. Udbetalingerne afhænger af indbetalinger, evt. med et forsikringsselement.

En supplerende obligatorisk, funded pensionsopsparing

Det færøske system indeholder allerede, som beskrevet, det første og det sidste element. Landsstyret har nu planer om at iværksætte en supplerende obligatorisk, funded pensionsordning for Færøerne, der skal indføres gradvist – muligvis allerede fra 1. januar 2000.

---

⁴ World Bank, 1994 "Averting the Old Age Crisis; policies to protect the old and promote growth", Oxford Univ. Press.

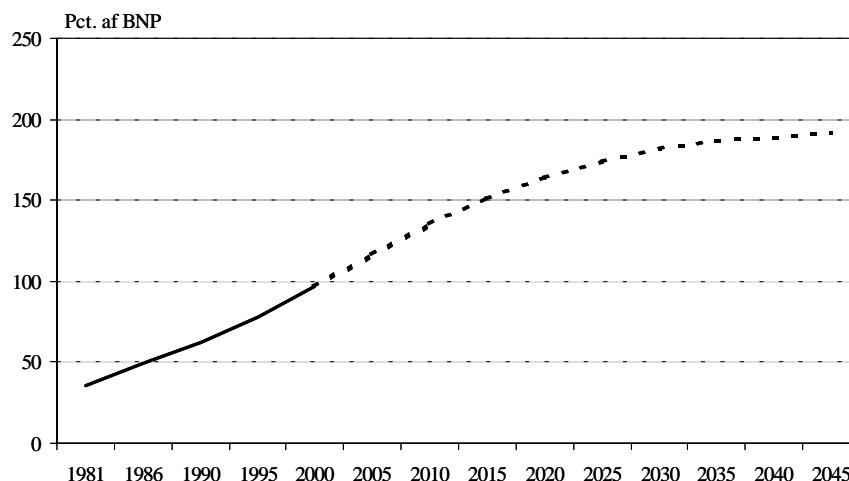
... vil kunne aflaste de offentlige finanser En væsentlig fordel ved en funded pensionsordning sammenlignet med en "pay-as-you-go model", hvor pensionen finansieres af de løbende skatteindtægter, er, at et funded system er mindre følsomt overfor ændringer i demografien. Idet hver generation betaler for sig selv, opstår der ikke problemer med, at en lille ny generation skal betale til en stor gammel generation. Den kan aflaste/supplere den skattefinansierede pension. Modstykket er dog, at der i forbindelse med opbygningen af en funded ordning rejses en generati- onsmæssig problemstilling, idet den unge dels vil skulle betale til sin egen pension i fremtiden via pensionsbidrag, dels vil skulle betale til de nuværende pensionister over skatten.

... og fremme den samlede opsparing En anden fordel ved en funded pensionsordning er, at den kapital, der opspares i en sådan ordning, hensigtsmæssigt udformet, kan fremme den samlede opsparing i samfundet. Pensionsopsparingen har desuden den fordel, at den er uhyre stabil, mens den øvrige opsparing svinger med konjunkturerne. Specielt i Færøernes situa- tion er det særligt relevant.

... efterhånden som pensionsformuen vokser Blandt andet de danske erfaringer viser, at pensionsformuen kan vokse ganske kraftigt. I Danmark er den samlede pensionsformue set i forhold til produktionen tredoblet på under 20 år, fra 30 pct. af BNP i 1980 til 90 pct. af BNP i 1998, se figur 4.3. Den ventes i løbet af de kommende 30 år at stabilisere sig på knap 200 pct. af BNP.

Fordele og ulemper ved obligatorisk ordning Fordelen ved en obligatorisk ordning er, at det efter alt at dømme kan sikre en hurtigere pensionsopbygning, end hvis opsparingen alene skulle ske frivilligt. Dermed kan de offentlige udgifter til pension aflastes hurtigere samtidig med, at den enkelte pensionist fortsat kan forsørge sig selv og opretholde en acceptabel levestan- dard. Imod at indføre en obligatorisk ordning taler især, at det be- grænser den personlige valgfrihed. Det kan bl.a. føre til en uhen- sigtmæssig placering af den samlede opsparing over livsforløbet for den enkelte, hvis f.eks. etablering i ejerbolig og afdrag på lån heri falder sammen med krav om en høj opsparing ved siden af.

Figur 4.3. Den samlede danske pensionsopsparing, 1980-2045

Kilde: Finansministeriet, Finansredegørelse 98/99

Endeligt udspil kendes ikke

Der foreligger endnu kun sparsomme oplysninger om, hvilken ordning man fra Landsstyrets side har forestillet sig for Færøerne, men foreløbige oplysninger peger på en ordning, hvor pensionsbidraget over en kortere årrække gradvist hæves til 10 pct. af indtægten. Der er imidlertid en række spørgsmål, der skal tages stilling til i den forbindelse.

Bidrag på basis af erhvervsindkomst eller skattepligtig indkomst

- Hvem skal bidrage? Valget står især mellem, om det kun er erhvervsaktive, der skal bidrage ud af deres erhvervsindkomst, eller om alle skal bidrage, f.eks. med en andel af deres samlede skattepligtige indkomst, indtil pensionsalderen nås.

Privat administration sikrer maksimal uafhængighed

- Skal ordningen være offentligt eller privat administreret? Ved en privat administration sikres maksimal uafhængighed af den løbende politiske proces, hvilket kan øge tilliden til, at den indbetalte pension rent faktisk vil komme til udbetaling som forudsat. Politisk vil der dog fortsat kunne ændres på reglerne for pensionsopsparingen, herunder fastsætte indbetalingsprocent samt skattemæssig behandling af pensionsformuen ved ind- og udbetaling, samt undervejs.

Forsikringsmæssig udbetaling skaber basis for substitution mellem opsparingsformer, mens solidarisk ordning i højere grad virker som en skat

- Skal udbetalingerne afhænge direkte af indbetalingerne, eller skal der indbygges en form for solidaritet i ordningen? Begge typer af ordninger kendes allerede på Færøerne. Hvis udbetalingerne fastsættes forsikringsmæssigt på basis af indbetalingerne, vil den enkelte spare op til sin egen alderdom. Dermed vil hver indbetaler overveje hele sin opsparing til pension i forbindelse med kravet om en obligatorisk indbetaling. Det betyder, at den enkelte vil kunne flytte sin opsparing fra en type til en anden. Den samlede opsparing vil blive forøget, hvis husholdningerne i fravær af kravet ville spare mindre op, og hvis de i øvrigt er likviditetsbegrænsede. Fastsættes udbetalingen omvendt som et fast beløb for alle, der har bidraget, uanset bidragets størrelse, vil indbetalingen til pensionsopsparingen i vidt omfang blive betragtet som en skat. Jo større grad af skattekarakter den tvungne opsparing får, des større er sandsynligheden for, at den samlede opsparing vil stige, idet der ikke på samme måde er basis for at substituere en opsparingsform for en anden. Det skyldes, at forskellige grupper har forskellige opsparingskvoter.

Skattemæssig behandling har betydning for fordeling og skatteprovenu

- Hvordan skal ind-, udbetaling og afkast behandles skattemæssigt? Skattefradrag ved indbetaling og en lempelig beskattning undervejs og ved udbetaling kan øge tilskyndelsen til at indbetale til ordningen, men fører samtidig til en omfordeling over de offentlige kasser til fordel for højindkomsterne. Samtidig vil der med en skattemæssig subsidiering kunne opstå et væsentligt budgetmæssigt pres på den offentlige sektor, der skal finansieres af skatteindtægter på andre områder eller via generelle besparelser. Selv med en symmetrisk skattebehandling ved ind- og udbetaling sker der en væsentlig udskydelse/reduktion af skattebetalinger, der i en lang overgangsperiode kan reducere de offentlige skatteindtægter og dermed den offentlige opsparing væsentligt.

***Placeringskrav
nødvendige, men skal
holdes op imod ønsket
om størst muligt af-
kast***

- Skal der stilles krav til placeringen af de indbetalte beløb? Krav til placeringen af de samlede indbetalinger i f.eks. aktier og obligationer, herunder fastsættelse af reservekrav, vil formentlig være nødvendige for at sikre den enkeltes pensionsopsparing mod store udsving fra et år til det næste. Omvendt vil restriktive krav til de foretagne placeringer herudover kunne føre til et væsentligt formindsket afkast. Det gælder f.eks. et krav om placering af en del af pensionsmidlerne på Færøerne. Krævede man det, ville man desuden afskære sig fra den mulighed, som pensionsopsparingen giver det færøske samfund for at skabe sig en ny indtægtskilde uafhængig af udviklingen i fiskeriet.

***Fastlæggelse af
indfasning og
opsparingsniveau***

- Indfasning og opsparingsniveau? En hurtig indfasning og et højt krav til opsparingsniveauet vil bidrage til at stabilisere den færøske samfundsøkonomi, der p.t. er karakteriseret ved høj vækst og høj kapacitetsudnyttelse. Dette skal imidlertid holdes op imod de risici, der ligger i en meget hurtig indfasning og krav om et meget højt bidrag. Det skal således tages i betragtning, at den tvungne pensionsopsparing vil kunne få betydelige konsekvenser for aktiviteten i samfundet, for den økonomiske fordeling mellem familier og for det finansielle system på Færøerne. Generelt gælder, at jo lempeligere indfasningen bliver, des bedre bliver mulighederne for at tilpasse sig til det nye regelsæt.

4.5. Konklusion

Væsentlige konsekvenser

Hvordan den endelige ordning udformes, bliver afgørende for konsekvenserne for såvel den enkelte husholdning, som for erhvervsliv og samfundsøkonomi.

Muligheder

I bedste fald vil en ny, obligatorisk funded pensionsordning kunne:

- aflaste de offentlige budgetter i fremtiden
- øge den samlede opsparing i samfundet
- styrke færøsk erhvervslivs vækstmuligheder gennem bedre adgang til lån og risikovillig kapital
- bidrage til en bedre risikospredning for den enkelte opsparer.

På kort sigt kan en ordning som den beskrevne samtidig benyttes til at dæmpe den økonomiske aktivitet i retning af et bæredygtigt niveau.

Et centralt spørgsmål er, hvor stor en del af den obligatoriske opsparing, der fortrænger anden opsparing. Det Økonomiske Råd i Danmark refererer en OECD-undersøgelse heraf for USA og Canada, hvor konklusionen er, at fortrængningen er på ca. 50 pct.⁵. Den samlede opsparing øges altså kun med ca. halvdelen af en stigning i pensionsopsparingen.

... men også risici

Der er imidlertid også en risiko for, at:

- konkurrencen mellem de forskellige kapitalforvaltere mindskes, hvis der stilles særlige krav til opsparingsordningen eller investeringerne, som kun en eller få kan levere, og at afkastet for indskyderne dermed bliver formindsket
- Landsstyret kan få problemer med at fastholde det offentlige overskud, fordi skattebetalinger kan blive udskudt i forbindelse med indskud i den nye ordning.

---

⁵ Det Økonomiske Råd, "Dansk Økonomi", efterår 1998

Derfor er det afgørende, at ordningen udformes, så mulighederne for at opnå de gunstige elementer maksimeres, mens risiciene minimeres.

***Behov for gradvis
indfasning***

Uanset hvordan den endelige ordning udformes, bliver det afgørende at sikre en gradvis indfasning, så såvel den enkelte opsparer som den enkelte kapitalforvalter får mulighed for at tilpasse sig de nye vilkår.

